Σπάρτακος

Νο **50** - Απρίλης 1998 - ISSN: 1106 1790 - Δραχμές **500**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΠΑΡΤΑΚΟΣ

Πολιτικο-θεωρητικό περιοδικό για τον επαναστατικό μαρξισμό και την 4η Διεθνή

Εκδίδεται από Συντακτική Επιτροπή
Τα ενυπόγραφα άρθρα δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαστικά τις θέσεις της Σύνταξης
Γραφεία: Ερεσσού 34, 106 81 Αθήνα, τηλ. 33.00.675
Υπεύθυνος ύλης σύμφωνα με το νόμο: Γ. Φελέκης
ISSN : 1106 1790

Αναπαραγωγή φιλμς & Μοντάζ: "Γραφικές Τέχνες 'Υψιλον", οδός Εμμ. Μπενάκη 37, 106 81, Αθήνα, τηλ. 38.36.609
Εκτύπωση: Γοργογιάννης-Φερέτος, Δερβενίων 30, τηλ. 36.00.646

Τιμή τεύχους 500 δρχ. Συνδρομές για 6 τεύχη: Ελλάδα: 3.000 δρχ. Εξωτερικό: 4.000 δρχ.
Συνδρομές ενίσχυσης: Ευπρόσδεκτες! Εμβάσματα στο όνομα: Γιάννης Φελέκης
Προσφορά γνωριμίας:
συνδυασμένη ετήσια συνδρομή σε *Σπάρτακο* & *International Viewpoint:* 8.000 δρχ.

Τωρα πρεπει να δοθει η μαχη
Αυριο θα ειναι πια πολυ αργα!

της Σύνταξης

Οι ώρες είναι κρίσιμες και οι καιροί πονηροί. Τώρα θα κριθεί το παρόν. Όμως, τώρα θα κριθεί κυρίως το μέλλον. Και όχι μόνο των εργαζομένων της Ολυμπιακής. **ΤΩΡΑ ΚΡΙΝΟΝΤΑΙ ΤΑ ΠΑΝΤΑ.** Από τη δυνατότητα του εργατικού κινήματος να δώσει και να κερδίσει τις μάχες για την υπεράσπιση των πιο στοιχειωδών δικαιωμάτων του έως την ίδια την ύπαρξη μιας ελληνικής κοινωνίας που απειλείται να αποσυντεθεί για να γλιστρήσει στη βαρβαρότητα και τον αγριανθρωπισμό του πιο έξαλλου ρατσισμού και εθνικισμού.

Κανείς δεν μπορεί να κατηγορήσει την κυβέρνηση Σημίτη ότι κρύβει τις επιδιώξεις της. Το σχέδιό της είναι ξεκάθαρο και διακηρυγμένο: να καταφέρει στο συνδικαλιστικό κίνημα και σε όλους τους εργαζομένους ένα τόσο καίριο και ισχυρό χτύπημα ώστε να εξασφαλίσει την «*κοινωνική ειρήνη*» των νεκροταφείων για μια τουλάχιστον δεκαετία.

Η Ολυμπιακή είναι λοιπόν μόνον η αρχή. Η παραδειγματική αρχή που θα κάνει όλους τους άλλους να απογοητευθούν, να συνθηκολογήσουν και να μην διανοηθούν να διεκδικήσουν τα δίκαιά τους. Ακριβώς όπως έκανε η Θάτσερ με τους Άγγλους ανθρακωρύχους. Για να γίνει η ελληνική κοινωνία κατ'εικόνα και ομοίωση της βρετανικής που, 15 χρόνια αργότερα, δεν έχει ακόμα συνέλθει από την θατσερική της «*ομαλοποίηση*»...

Τυφλός είναι λοιπόν όποιος αρνείται να δει κατάφατσα την πραγματικότητα και να βγάλει το μοναδικό ρεαλιστικό συμπέρασμα που επιβάλλεται: ένας για όλους, όλοι για έναν, επειδή ή όλοι μαζί θα σωθούμε ή όλοι μαζί θα συντριβούμε! Την ώρα που η αρραγής ενότητα των μισθωτών αποτελεί τον εκ των ουκ άνευ όρο για να αποφευχθεί η καταστροφή που έρχεται, κάθε αναβλητικότητα, κάθε διαλλακτικότητα απέναντι στην κυβέρνηση, κάθε απόπειρα εξεύρεσης ατομικών «*λύσεων*», κάθε σεχταρισμός και κάθε διάσπαση του ενιαίου μετώπου αντίστασης και πάλης αγγίζει τα όρια της πιο εγκληματικής ιστορικής ανευθυνότητας. Είναι εσχάτη προδοσία της εργατικής τάξης.

Εννιά θέσεις για την ελληνική πολιτική κατάσταση

ΟΚΔΕ Σπάρτακος

1 Με δεδομένη τη διαπίστωση ότι η κυβέρνηση Σημίτη προωθεί ήδη συνολικό σχέδιο διαρθρωτικών αλλαγών της οικονομίας υπέρ του κεφαλαίου και σε βάρος των εργαζομένων, η ενδεχόμενη ολοκλήρωση της εφαρμογής αυτού του σχεδίου έχει τις εξής μακροπρόθεσμες συνέπειες: α) θα δημιουργήσει ένα νέο και πολύ δυσμενέστερο θεσμικό πλαίσιο για τη διεξαγωγή των ταξικών αγώνων στη χώρα μας, β) θα επηρεάσει αρνητικά τις δυνατότητες οργανωμένης αντίστασης των εργαζομένων και των άλλων θυμάτων της καπιταλιστικής καταπίεσης αποδυναμώνοντας τις συνδικαλιστικές οργανώσεις τους,και γ) θα διαμορφώσει τις ευνοϊκές συνθήκες που είναι απαραίτητες για τη δημιουργία μιας κοινωνίας πολλών ταχυτήτων.

2 Η διαμόρφωση δυσμενών συσχετισμών δυνάμεων για τους εργαζομένους δεν πρόκειται όμως να συμβεί μόνο με την ολοκλήρωση αυτής της διαδικασίας. Συμβαίνει ήδη ανεπαισθήτως καθημερινά καθώς η κυβέρνηση περνάει το ένα μετά το άλλο τα αντεργατικά και αντιλαϊκά της μέτρα είτε χωρίς αντίσταση, είτε συντρίβοντας τις όποιες αντιστάσεις.

3 Ήττες σαν εκείνες που υπέστησαν το κίνημα των αγροτών της Θεσσαλίας, οι εκπαιδευτικοί, οι ναυτεργάτες, κ.α., αφήνουν πολύ βαθιά σημάδια όχι μόνο στους άμεσα ενδιαφερόμενους, αλλά και σε όλη την κοινωνία. Ο συνδιασμός τόσων παραδειγματικών ηττών έχει ήδη αποδυναμώσει και αποθαρρύνει τους εργαζομένους κάνοντας όλο και πια δύσκολη την ανασύνταξή τους. Παράλληλα έχει αυξήσει τη συσπείρωση της αστικής τάξης γύρω από την κυβέρνηση Σημίτη και το σχέδιό της.

4 Εξαιτίας της εντελώς κεντρικής και καθοριστικής σημασίας που έχει αποκτήσει η εφαρμογή της πολιτικής της κυβέρνησης Σημίτη, οι επιτυχίες (ή οι αποτυχίες) της επηρεάζουν άμεσα το σύνολο των πολιτικών συσχετισμών και την πορεία του κάθε κοινοβουλευτικού κόμματος ξεχωριστά.

5 Και πριν απ'όλα το ΠΑΣΟΚ που με τις φροντίδες της ηγεσίας του, μετεξελίσσεται πια ραγδαία σε ένα κόμμα με έντονα εκλογικό χαρακτήρα. Αν και στο εσωτερικό του εξακολουθούν να υπάρχουν και να εκδηλώνονται οι ετερόκλητες αντιπολιτευτικές ομάδες, είναι πάντως γεγονός ότι η ηγεσία που αναδείχθηκε στο τελευταίο συνέδριο όχι μόνο ελέγχει την κατάσταση, αλλά και ενισχύει συνεχώς την εσωκομματική θέση της επωφελούμενη των νέων (συνολικών) συσχετισμών δυνάμεων που επιβάλλει στην κοινωνία η κυβέρνηση Σημίτη.

Φυσικά, η κυβερνητική πολιτική δεν προκαλεί ενθουσιασμό στην πληβειακή βάση. Φυσικά, ο Σημίτης δεν έχει τίποτα το χαρισματικό. Φυσικά, τα εκτός νυμφώνος στελέχη είναι δυσαρεστημένα. Όμως, όλα αυτά δεν συνιστούν ούτε μια οργανωμένη εσωκομματική αντιπολίτευση, ούτε κάν το έμβρυο μιας αριστερής τάσης. Ο λόγος απλός: ενόσω δεν θα είναι η κοινωνία που αντιστέκεται και οι εργαζόμενοι που κινητοποιούνται αποφασιστικά ενάντια στην κυβερνητική πολιτική, η κομματική ηγεσία θα μπορεί να κοιμάται ήσυχη επειδή έχει όλα τα ατού στα χέρια της: την παντελή αδυναμία των εσωκομματικών της αντιπάλων να προτείνουν ένα εναλλακτικό πρόγραμμα, την εξουσία και τη νομή της, τη συνοχή της γύρω από το ένα και μοναδικό πρόγραμμα και τους εκβιασμούς που ξέρει να χρησιμοποιεί για να σωφρονίζει τους "άτακτους" δυσαρεστημένους. Με λίγα λόγια, το ΠΑΣΟΚ του Σημίτη μπορεί μεν να μουρμουρίζει, αλλά σε τελευταία ανάλυση είναι καταδικασμένο να συσπειρώνεται (έστω και χωρίς ενθουσιασμό) γύρω από τον πρωθυπουργό όταν ψηφίζει ή παίρνει τις μεγάλες αποφάσεις.

6 Η ιστορική κρίση της ελληνικής παραδοσιακής δεξιάς (που μπορεί να συγκριθεί με εκείνες της γαλλικής, βρετανικής και ιταλικής) που προϋπήρχε, οξύνθηκε στο έπακρον από τη στιγμή που η κυβέρνηση Σημίτη υποστηρίχθηκε με κάθε μέσο από το μεγάλο κεφάλαιο και την αστική τάξη για να εφαρμόσει μια πολιτική που εξέφραζε τουλάχιστον ένα μεγάλο τμήμα της ηγεσίας της Νέας Δημοκρατίας. Τόσο οι εκλεκτικές συγγένειες αυτής της πτέρυγας της Ν.Δ. με την κυβέρνηση Σημίτη, όσο και το γεγονός ότι οι αλλεπάλληλες κυβερνητικές επιτυχίες αυξάνουν όλο και περισσότερο την εμπιστοσύνη του μεγάλου κεφαλαίου στο ΠΑΣΟΚ και στην ηγεσία του, ενισχύουν στο εσωτερικό του κατ'εξοχήν κυβερνητικού κόμματος της Ν.Δ. την αίσθηση ότι αυτή απομακρύνεται συνεχώς και όλο και πια πολύ από την εξουσία και τη νομή της. Οι συνέπειες είναι διαλυτικές. Η Νέα Δημοκρατία είναι καταδικασμένη να διασπασθεί σε δυο ή και

περισσότερα κομμάτια και προς το παρόν δεν διαφαίνεται στον ορίζοντα καμιά προοπτική ενοποίησης και ανασύνταξης της παραδοσιακής δεξιάς.

7 Οι ίδιες αιτίες προκαλούν μικρότερες μεν, αλλά πολύ σοβαρές κρίσεις και στα άλλα τρία κοινοβουλευτικά κόμματα. Το ΚΚΕ αρχίζει να πληρώνει το σεκταρισμό και τον απομονωτισμό που το διακρίνει τα τελευταία χρόνια, καθώς οι εξωπραγματικές θριαμβολογίες του δεν καταφέρνουν πια να πείσουν ούτε και τους πια πιστούς οπαδούς του. Το άνοιγμα της εσωτερικής κρίσης του, που είναι πια ορατή, μπορεί μάλιστα να οδηγήσει σε εκρηκτικές καταστάσεις μια που η ηγεσία του φίμωσε επί χρόνια το κόμμα, ενώ παράλληλα εμπόδισε την ανάδειξη κάποιων εναλλακτικών ενδοηγετικών λύσεων. Στερημένη από τις (άλλοτε πολύτιμες) παραδοσιακές διεθνείς αναφορές της, προσκολλημένη σε ένα σταλινισμό άλλων εποχών και έχοντας για μοναδικό της μέλημα την αυτοσυντήρησή της, η ηγεσία του ΚΚΕ εξαντλεί πια ταχύτατα τα λιγοστά περιθώρια ελιγμών που της έχουν αφήσει τα αλλεπάλληλα ζιγκ-ζαγκ, οι παλινωδίες και οι σκιαμαχίες της. Τόσο στη βάση, όσο και στις παρυφές των ηγετικών οργάνων του εκδηλώνονται ήδη οι πρώτες αμφιβολίες, κριτικές και αμφισβητήσεις που, δεδομένης της παντελούς έλλειψης εσωκομματικής δημοκρατίας, θα οδηγήσουν προσεχώς στην αναπόφευκτη ανοικτή κρίση.

8 Δεν είναι περίεργο ότι ενισχύοντας την αυτοπεποίθηση (και την αλλαζονεία) της, οι επιτυχίες της κυβέρνησης Σημίτη τείνουν να μειώνουν τη σημασία της κεντροαριστεράς και να την απαλλάσσουν από τον πειρασμό να προσεταιριστεί -έναντι ανταλλαγμάτων- το Συνασπισμό. Έτσι, ενώ η πια δεξιά πτέρυγά του διαχωρίζει τη θέση της επιταχύνοντας την κατάληψη κάποιων αξιωμάτων και θέσεων που της προσφέρει η εξουσία, ο κορμός και η ηγεσία του Συνασπισμού αναγκάζονται εκ των πραγμάτων να ανακαλύψουν κατεπειγόντως ένα λόγο αυτόνομης ύπαρξης τονίζοντας τον αντιπολιτευτικό τους ρόλο. Το γεγονός όμως ότι το Αριστερό Ρεύμα του δεν καταφέρνει να βγεί από τα μόνιμα "υπαρξιακά διλήμματά" του για να σπρώξει τον Συνασπισμό στο δρόμο των αναγκαίων προγραμματικών (και άλλων) αποσαφηνίσεων, αφήνει την ηγεσία του ελεύθερη να καλλιεργεί τον ερμαφροδιτισμό αυτού του κόμματος που δεν οδηγεί παρά μόνο στο μαρασμό και στην αναξιοπιστία.

Τέλος, ενάμισυ χρόνο μετά την εκλογική του επιτυχία,το ΔΗΚΚΙ διαψεύδει τις προσδοκίες των ιδρυτών του καθώς οι εγγενείς ιδεολογικές, πολιτικές, προγραμματικές και οργανωτικές αδυναμίες του συνδιαζόμενες με την κρίση του ΠΑΣΟΚ που όλο αναμένεται αλλά ποτέ δεν έρχεται, το συρρικνώνουν σε ένα καθαρά ηγετικό κόμμα χωρίς βάση, απήχηση και ορατές προοπτικές.

9 Με δεδομένη λοιπόν τη σημερινή παντοδυναμία της κυβέρνησης Σημίτη και ορατό πια τον κίνδυνο να εφαρμόσει το σύνολο του αντικοινωνικού και αντεργατικού προγράμματός της, η οργάνωση της ενωτικής και χωρίς σεχταρισμούς αντίστασης των εργαζομένων δεν αποσκοπεί πια μόνον στην υπεράσπιση όσων στοιχειωδών δικαιωμάτων τούς έχουν ακόμα απομείνει. Πρωτίστως, θα πρέπει να αποσκοπεί στην αποτροπή της καταστροφής που επέρχεται, δηλαδή της μακρόχρονης εξατομίκευσης των πολιτών, της αποσύνθεσης του κοινωνικού ιστού και της δημιουργίας τετελεσμένων γεγονότων ιστορικών διαστάσεων που θα μεταβάλουν ριζικά και υπέρ του κεφαλαίου το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα διεξάγεται η πάλη των τάξεων στην χώρα μας. Το προηγούμενο της θατσερικής Βρετανίας θα πρέπει να μάς βάλει έγκαιρα σε σκέψεις. Ο χρόνος πιέζει απελπιστικά και σε λίγο μπορεί να είναι πια πολύ αργά...

ΟΚΔΕ - Σπάρτακος

Κεντροαριστερά και δημοτικές εκλογές

του
Ν.Συμεωνίδη

Από τον περασμένο Σεπτέμβρη αξιωματούχοι της κυβέρνησης Σημίτη και στελέχη της «εκσυγχρονιστικής» πτέρυγας του ΠΑΣΟΚ προβάλλουν έντονα την προοπτική της Κεντροαριστεράς σαν κομματικό σχηματισμό εξουσίας. Σαν άμεση πρακτική έκφραση της ιδέας αυτής προβάλλεται η συνεργασία ΠΑΣΟΚ - Συνασπισμού στις δημοτικές εκλογές του Οκτώβρη 1998, με ιδιαίτερη έμφαση στην υποψηφιότητα της Μ. Δαμανάκη για το Δήμο της Αθήνας. Ωστόσο η προώθηση αυτής της ιδέας βρίσκει αρκετές δυσκολίες. Στο άρθρο που ακολουθεί θα προσπαθήσουμε να δούμε τι κρύβεται πίσω από την πρόταση αυτή και πώς πρέπει να αντιμετωπισθεί, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τις δημοτικές εκλογές.

Η κυβέρνηση Σημίτη διεκδικεί τον τίτλο της ελληνικής κυβέρνησης που έχει ασκήσει την πιο αντεργατική και αντιδραστική πολιτική από την πτώση της δικτατορίας, με μόνη αντάξια ανταγωνίστριά της για τον τίτλο αυτό, την κυβέρνηση Μητσοτάκη (1990 - 1993). Δεν υπάρχει κλάδος η κοινωνικό στρώμα που να μην έχει υποστεί τις συνέπειες της άγρια νεοφιλελεύθερης πολιτικής της. Η αγοραστική δύναμη των μισθωτών και των συνταξιούχων συμπιέζεται διαρκώς, η ανεργία αυξάνει, η άμεση και έμμεση φορολογία μισθωτών και μικρομεσαίων μεγαλώνει, το αγροτικό εισόδημα μειώνεται, στη Μέση και Ανώτατη Εκπαίδευση προωθείται μια από τις πιο αντιδραστικές αντιμεταρρυθμίσεις που έχουμε γνωρίσει, προωθούνται απολύσεις εργαζομένων και ιδιωτικοποιήσεις στις κρατικές επιχειρήσεις.

Η κυβέρνηση αυτή συμπεριφέρεται όχι απλά σαν εντολοδόχος αλλά σαν πειθαρχικός και άβουλος υπάλληλος της αστικής τάξης και του Διευθυντηρίου των Βρυξελλών που εκτελεί άμεσα και χωρίς ενδοιασμούς τις εντολές τους. Ακόμα και οι μακρόπνοοι στόχοι της και οι ιδεολογικές αναφορές της, έχουν ξεφύγει από τα κλασικά σοσιαλδημοκρατικά μοτίβα και προσανατολίζονται στη νεοφιλελεύθερη λογική. Χαρακτηριστικά δείγματα είναι η προοπτική του «απασχολήσιμου νέου εργαζόμενου» που πρόβαλε ο Σημίτης και η έκφραση επιθυμίας του Παπαντωνίου να πετύχει μια νίκη κατά των συνδικάτων της Ολυμπιακής ανάλογη με εκείνη της Θάτσερ κατά των ανθρακωρύχων.

Για να πραγματοποιήσει τους στόχους της η κυβέρνηση δεν διστάζει να καταφεύγει στα πιο αντιδημοκρατικά κατασταλτικά μέσα, όπως η επίθεση των ΜΑΤ κατά των φοιτητών που διαδήλωναν ενάντια στα μέτρα Αρσένη, και των κατοίκων της Ολυμπιάδας Χαλκιδικής που προσπαθούν να σώσουν το περιβάλλον στην περιοχή τους και η βιομηχανία δικαστικών διώξεων κατά των αγροτών που κινητοποιήθηκαν για τα αιτήματά τους.

Ταυτόχρονα τα σκάνδαλα και οι κομπίνες δίνουν και παίρνουν. Τεράστια έργα και προμήθειες του Δημοσίου ανατίθενται χωρίς διαγωνισμό και με αδιαφανείς διαδικασίες, σε διάφορες εταιρίες, με τρόπο που προκαλεί διαμαρτυρίες ακόμη και στο κυβερνητικό στρατόπεδο. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις της προμήθειας καινούργιων λεωφορείων, τρένων και, κύρια, της ανάθεσης της νέας λιγνιτικής μονάδας στη Φλώρινα που η κυβέρνηση φοβάται και να παρουσιάσει ακόμα στη Βουλή. Για να μη μιλήσουμε για τα έργα των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, για τους οποίους τα όσα διαχειριστικά σκάνδαλα ήδη έγιναν για τη διεκδίκησή τους δείχνουν το τι θα επακολουθήσει.

Η δυσαρέσκεια για την πολιτική αυτή είναι έντονη και φανερή παντού. Οι κινητοποιήσεις ενάντια στην πολιτική της είναι όλο και συχνότερες, αν και η έλλειψη συντονισμού και πολιτικής προοπτικής δεν τους επιτρέπει να είναι νικηφόρες. Αλλά και μέσα στο ίδιο το ΠΑΣΟΚ, όλο και περισσότεροι εκφράζονται ανοιχτά ενάντια στα μέτρα της κυβέρνησης, σε αντανάκλαση της κοινωνικής δυσαρέσκειας που μεγαλώνει. Αποκορύφωμα της εσωκομματικής δυσαρέσκειας ήταν το τελευταίο συνέδριο της Νεολαίας του ΠΑΣΟΚ, στο οποίο αποκρούστηκε η προσπάθεια των «εκσυγχρονιστών» να το ελέγξουν με μαζικές εγγραφές ανύπαρκτων μελών. Στο συνέδριο αυτό οι σύνεδροι της βάσης εκφράστηκαν τόσο επικριτικά για την κυβερνητική πολιτική, ώστε θα δυσκολευόταν κανείς να πιστέψει ότι πρόκειται για τη νεολαία του κυβερνητικού κόμματος.

Η κυβέρνηση δεν αγνοεί τα ανησυχητικά μηνύματα από τη βάση της και την κοινωνία γενικότερα. Φοβάται τόσο για την εκλογική της φθορά όσο και για την επέκταση και γενίκευση των κινητοποιήσεων ενάντια στην πολιτική της. Βλέπει ακόμη με ανησυχία τις αντιδράσεις μέσα στο ίδιο της το κόμμα και φοβάται μήπως χάσει τον έλεγχό του. Για να καθησυχάσει όσο γίνεται τις αντιδράσεις και να αναστείλει τη φθορά της προβάλλει την προοπτική της Κεντροαριστεράς.

Οι δημοτικές εκλογές είναι μια ευκαιρία για να συνοδεύσει η κυβέρνηση την πολιτική της με μια πολιτική επιβεβαίωση. Για αυτό και πρέπει να ηττηθεί.

Η ιδέα φαίνεται επανάληψη παλαιών τακτικών ελιγμών του Παπανδρέου, που ενσωμάτωνε στο ΠΑΣΟΚ διάφορα πρόσωπα αριστερής πολιτικής καταγωγής, για να περιορίσει την κριτική του από τα αριστερά. Ωστόσο η κύρια αιτία της προώθησης της Κεντροαριστεράς δεν είναι αυτή. Ο στόχος της ομάδας Σημίτη είναι, μέσα από τις διαδικασίες της δημιουργίας της Κεντροαριστεράς, ο μετασχηματισμός του ΠΑΣΟΚ από ένα κόμμα με έντονες σοσιαλδημοκρατικές καταβολές σε ένα κλασικό αστικό κόμμα στο οποίο η επίδραση της βάσης του θα είναι τελείως ανύπαρκτη. Ανάλογες προσπάθειες μετασχηματισμού γίνονται και σε άλλα ευρωπαϊκά κόμματα όπως το Εργατικό στη Μεγάλη Βρετανία και το Δημοκρατικό Κόμμα της Αριστεράς στην Ιταλία που παρουσιάζουν σαν πρότυπο για μίμηση το Δημοκρατικό Κόμμα του Κλίντον στις ΗΠΑ.

Σαν συνεργάτες τους στην κατεύθυνση αυτήν οι «εκσυγχρονιστές» του ΠΑΣΟΚ υπολογίζουν στη συνεργασία του Συνασπισμού, η τουλάχιστον της «φιλοευρωπαϊκής» του πτέρυγας που έχει ήδη εκδηλώσει ανοιχτά την επιθυμία της να λάβει μέρος στην «επιχείρηση». Γι'αυτό ένα πρώτο βήμα στην κατεύθυνση αυτή είναι η πρόταση για συνεργασία ΠΑΣΟΚ - Συνασπισμού στις επόμενες Δημοτικές εκλογές, με πιο χαρακτηριστική περίπτωση την υποψηφιότητα της Μαρίας Δαμανάκη στην Αθήνα.

Όπως μπορεί να καταλάβει ο καθένας, η Κεντροαριστερά του Σημίτη δεν έχει τίποτα να κάνει με προσέγγιση της βάσης του ΠΑΣΟΚ και εκείνης της παραδοσιακής Αριστεράς (η έστω του Συνασπισμού). Είναι μία επιχείρηση εξωραϊσμού της έντονα τραυματισμένης εικόνας της κυβέρνησης και, κύρια, μετάλλαξης του ΠΑΣΟΚ σε ένα κόμμα προεστών και παραγόντων με εκμηδενισμό κάθε δυνατότητας της βάσης του για επηρεασμό της πολιτικής του.

Άλλωστε και τα ίδια τα μέλη του ΠΑΣΟΚ και του Συνασπισμού δείχνουν να έχουν καταλάβει τι υπάρχει πίσω από την προοπτική αυτή. Γιαυτό η βάση και των δύο κομμάτων στην Αθήνα αντέδρασε αρνητικά στην υποψηφιότητα Δαμανάκη και οι ηγεσίες χρειάστηκε να χρησιμοποιήσουν όλα τα μέσα, όχι και τόσο δημοκρατικά, για να πετύχουν οριακές αποφάσεις υποστήριξής της. Είναι ωστόσο εμφανής η απροθυμία των κομματικών μελών και των δύο κομμάτων να ενεργοποιηθούν για να υποστηρίξουν την υποψηφιότητα αυτή και το μέλλον της φαίνεται μάλλον σκοτεινό.

Σε ό,τι αφορά εμάς, δεν μπορούμε παρά να είμαστε τελείως αρνητικοί απέναντι στην πολιτική της κυβέρνησης Σημίτη, στην προοπτική της Κεντροαριστεράς που προωθεί και στα δημοτικά σχήματα συνεργασίας ΠΑΣΟΚ - Συνασπισμού. Οι ερχόμενες δημοτικές εκλογές είναι μια ευκαιρία για να εκφραστεί η αντίθεση απέναντι στην κυβέρνηση Σημίτη και στην πολιτική της. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο με την καταψήφιση κάθε δημοτικού συνδυασμού του ΠΑΣΟΚ, ή συνεργασίας ΠΑΣΟΚ - Συνασπισμού. Δεν πρέπει όμως να περιοριστούμε στην καταψήφισή τους αλλά να προσπαθήσουμε να προβάλουμε, σε συνεργασία με άλλες δυνάμεις, μια άλλη προοπτική. Η στιγμή είναι ευνοϊκή για κάτι τέτοιο γιατί πολλά μέλη του ΠΑΣΟΚ και του Συνασπισμού, αγανακτισμένα από την πολιτική των ηγεσιών τους, θα έβλεπαν ένα άλλο σχήμα στις δημοτικές εκλογές, με όχι εχθρική διάθεση. Αυτό όμως σημαίνει ότι το όποιο σχήμα δημιουργηθεί για παρέμβαση στις δημοτικές εκλογές πρέπει να είναι πολύ προσεκτικό στην απεύθυνσή του στη βάση των παραδοσιακών κομμάτων και κύρια απαλλαγμένο από κάθε σεκταρισμό απέναντί τους. Είναι ένα καθήκον εξαιρετικά λεπτό και δύσκολο, αλλά η ευκαιρία που προσφέρεται αυτή τη φορά είναι πολύ μεγάλη και δεν πρέπει να χαθεί.

Νίκος Συμεωνίδης
Αθήνα Μάης 1997

Οικονομική Πολιτική
«Γιατροσόφια» για μεγαλύτερη εκμετάλλευση

του Χάρη Σταθάτου

Σύμφωνα με την επικρατούσα αντίληψη, η απασχόληση με την οικονομική πολιτική και τα προβλήματα της οικονομίας είναι μια δουλειά για ειδικούς. Έτσι, και με την απλόχερη συμβολή των μαζικών μέσων ενημέρωσης, που εμφανίζουν την οικονομική πραγματικότητα με δυσνόητους τεχνικούς όρους και με επιμελώς πολύπλοκες θεωρίες και αναλύσεις, αποκρύβεται η πραγματική ουσία των οικονομικών προβλημάτων, εξαφανίζονται οι αληθινές αιτίες της κρίσης και αποτρέπεται κάθε μη «ειδικός», και ιδιαίτερα εργαζόμενος, να κατανοήσει κάτι από αυτά.

Έχοντας όμως στο νου μας ότι η οικονομία, σε τελική ανάλυση, δεν είναι παρά η έκφραση και η απεικόνιση των σχέσεων που αναπτύσσουν οι άνθρωποι μεταξύ τους και με τα μέσα παραγωγής για να φτιάξουν όσα χρειάζονται για να ζήσουν, τότε ο μύθος των «ειδικών» καταρρέει και στη θέση του μένει η καθημερινή πραγματικότητα των σχέσεων μεταξύ εκμεταλλευτών και εκμεταλλευομένων και ο τρόπος χρησιμοποίησης των μέσων παραγωγής της κοινωνίας. Κάθε «πολύπλοκη» και περίτεχνη οικονομική πολιτική, κυβερνητική ή μη, χάνει τα πλουμιστά «επιστημονικά» στολίδια της και αποκαλύπτεται ως πολιτική διαχείρισης της εκμετάλλευσης για μεγαλύτερη απόδοση κερδών και πλούτου στους εκμεταλλευτές.

Θέλουμε να πούμε με αυτά ότι η ενασχόληση με την οικονομία, την κρίση και τα προβλήματά της είναι στην πραγματικότητα μελέτη και παρατήρηση της καθημερινής μας ζωής, της συνεχούς πάλης των εργαζομένων με τους καπιταλιστές και τους μηχανισμούς τους και αλληλο-καθορίζεται με αυτή. Κατά συνέπεια, η οικονομική πραγματικότητα μπορεί και πρέπει να κατανοηθεί από κάθε εργαζόμενο και νέο ώστε, με τη συνειδητή και συλλογική δράση να μπορέσει να αλλάξει και να ανατραπεί.

Ο συγγραφέας εξηγεί γιατί η τόνωση των κερδών επιδεινώνει την ίδια την καπιταλιστική κρίση, καθιστώντας τη σοσιαλιστική διέξοδο μόνη σοβαρή προοπτική απέναντι στη βαρβαρότητα.

Η κρίση της οικονομίας είναι δομική

Παρατηρώντας τη σημερινή οικονομική πραγματικότητα, τα πρώτα βασικά χαρακτηριστικά που εξόφθαλμα εμφανίζονται είναι η συνεχώς διευρυνόμενη μαζική ανεργία, το κλείσιμο των εργοστασίων ή μείωση της παραγωγής τους, η απώλεια της αξίας του χρήματος και η γενικευμένη αστάθεια του νομισματικού συστήματος, η ακρίβεια των βασικών ειδών κατανάλωσης, η μείωση της λαϊκής κατανάλωσης, η μείωση της πραγματικής αξίας των εργατικών μισθών και συντάξεων με ταυτόχρονη εντατικοποίηση της εργασίας και της εκμετάλλευσης, ο περιορισμός και η χειροτέρευση των κοινωνικών υπηρεσιών, η συρρίκνωση του εργατικού και λαϊκού βιοτικού επιπέδου και η εξάπλωση της φτώχειας σε όλο και περισσότερα στρώματα εκμεταλλευομένων, με ταυτόχρονη διόγκωση των κερδών και του πλούτου μιας όλο και πιο ολιγάριθμης χούφτας καπιταλιστών.

Τα χαρακτηριστικά αυτά δεν αφορούν την οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα της χώρας μας μόνο. Αποτελούν βασικά στοιχεία της κατάστασης που ζουν όλες οι χώρες της Ευρώπης και όχι μόνο. Σε ολόκληρο τον κόσμο, αναπτυγμένες και υπανάπτυκτες χώρες, εμφανίζουν, έστω και με διαφορετική ένταση, αυτά τα ίδια συμπτώματα που περιγράφουν με τραγικό τρόπο τη βαθιά κρίση που διαπερνάει και συγκλονίζει το σύνολο του καπιταλιστικού κόσμου και κάθε χώρα χωριστά.

Εκδήλωση και σύμπτωμα αυτής ακριβώς της κρίσης είναι και τα πρόσφατα χρηματιστηριακά μικρά κραχ που, όπως υπολογίζεται, μόνο στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, σε διεθνές επίπεδο, εξαφάνισαν αξία 750 δισεκατομμυρίων δολαρίων.

Οι κυβερνήσεις και τα λοιπά διεθνή και εθνικά αστικά επιτελεία, πανομοιότυπα σε κάθε χώρα, προβάλλουν σαν αιτίες αυτής της κρίσης το «υψηλό εργατικό κόστος», τη «χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας», το «μεγάλο μέγεθος του δημόσιου τομέα» το «μεγάλο κόστος λειτουργίας του και τα ελλείμματά του», κλπ. Δηλαδή, με άλλα λόγια, προσπαθούν να πουν ότι στην ουσία οι εργάτες φταίνε που δεν δουλεύουν πολύ, που ζητάνε μεγάλους μισθούς, που θέλουν να έχουν δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες και, έτσι, περιορίζουν τα κέρδη των καπιταλιστών.

Τα ίδια ακριβώς επικαλείται και επαναλαμβάνει η ελληνική κυβέρνηση και τα υπόλοιπα οικονομικά αστικά επιτελεία. Ξέρουν όμως πολύ καλά όλοι αυτοί ότι τίποτα από αυτά δεν είναι αλήθεια. Μια απλή μόνο ματιά στα οικονομικά στοιχεία που δίνουν οι ίδιες οι στατιστικές υπηρεσίες τους αποκαλύπτει ότι πάνω από μια δεκαετία τώρα οι πραγματικοί μισθοί μειώνονται, η εντατικοποίηση της δουλειάς αυξάνει, οι κοινωνικές υπηρεσίες χειροτερεύουν, τα καπιταλιστικά κέρδη αυξάνουν

κι όμως η κρίση συνεχίζει με αμείωτη ένταση και τα οικονομικά αδιέξοδα βαθαίνουν ακόμα περισσότερο. Όσο για τις αποκρατικοποιήσεις και τις ιδιωτικοποιήσεις που τόσο τις προβάλλουν σαν λύση, η βρετανική θατσερική εμπειρία αποκάλυψε την απάτη και τις τραγικές συνέπειες που είχαν για τους εκμεταλλευόμενους και ολόκληρη την κοινωνία.

Στην πραγματικότητα, οι «εξηγήσεις» αυτές της αστικής πλευράς αποσκοπούν περισσότερο στο να δικαιολογήσουν τα μέτρα που θέλουν να πάρουν για να προωθήσουν τους στόχους και τους σκοπούς του, παρά στο να εξηγήσουν τα αίτια της κρίσης. Άλλωστε οι αστοί θεωρητικοί με τις πολύπλοκες θεωρίες απασχολούνται περισσότερο με τη μελέτη των επιμέρους αποτελεσμάτων και συνεπειών της κρίσης, αναζητώντας διορθωτικά μέτρα, παρά με την αναζήτηση των πραγματικών αιτιών που την προκαλούν.

Αυτή η στάση των αστών και των επιτελείων τους, βέβαια, δεν είναι τυχαία. Η προβολή της πραγματικής αιτίας της οικονομικής κρίσης οδηγεί κατευθείαν στην ανικανότητα του καπιταλιστικού συστήματος, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, να ανταποκριθεί στην οικονομική και κοινωνική ανάγκη ανάπτυξης και διεύρυνσης των παραγωγικών δυνάμεων. Η καχεκτικότητα έως και ανυπαρξία των παραγωγικών επενδύσεων, η μαζική αδράνεια και καταστροφή των παραγωγικών δυνάμεων και η υπερτροφία των κερδοσκοπικών δραστηριοτήτων είναι η πρώτη και ουσιαστική εκδήλωση της ιστορικής παρακμής του καπιταλιστικού συστήματος.. Οι υπεραναπτυγμένες παραγωγικές δυνάμεις δεν χωράνε πια μέσα στα στενά ζωνάρια των παραγωγικών σχέσεων της ατομικής ιδιοκτησίας. Αυτή ακριβώς η σύγκρουση αποτελεί την κινητήρια δύναμη της σημερινής οικονομικής και κοινωνικής καπιταλιστικής κρίσης.

Είναι γι΄αυτό ακριβώς που όλα τα «γιατροσόφια», νεοφιλελεύθερα και μη, της αστικής οικονομικής πολιτικής δεν έχουν κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα πάνω στην κρίση, πέρα από το να την ανακυκλώνουν πότε σε χαμηλότερο και πότε σε υψηλότερο επίπεδο. Στην ουσία, τα «γιατροσόφια» αυτά των κυβερνητικών πολιτικών αποσκοπούν, με την άμεση παρέμβαση του κρατικού μηχανισμού, στη διόγκωση της υπεραξίας που καρπούνται οι κεφαλαιοκράτες μέσω της αφαίρεσης μεγάλων ποσοστών από την παραγόμενη αξία που πάει για εργατικούς μισθούς και κοινωνικές υπηρεσίες και όχι μέσω της διεύρυνσης της παραγωγικής διαδικασίας. Η εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης και η αύξηση του χρόνου εργασίας μέσω της «ελαστικοποίησης» των εργασιακών σχέσεων, η απόδοση κερδοφόρων τμημάτων του δημόσιου τομέα και των κοινωνικών υπηρεσιών στην εκμετάλλευση του ιδιωτικού κεφαλαίου, η σημαντική μείωση των συντάξεων κλπ είναι λίγα από τα μέτρα που ήδη εφαρμόζονται ή που προετοιμάζονται να εφαρμοστούν.

Η κρίση και οι προσανατολισμοί του ελληνικού κεφαλαίου

Στην ελληνική οικονομία, οι ιστορικές ιδιομορφίες του ελληνικού καπιταλισμού (η αφετηρία των οποίων έχει πρωτοαναλυθεί από τον Π. Πουλιόπουλο και που οι συνέπειές τους στη σημερινή φάση ανάπτυξης του ελληνικού καπιταλισμού, πρέπει να μελετηθούν σοβαρά και αναλυτικά από τους μαρξιστές) προσδίδουν στην οικονομική κρίση μια ιδιαίτερη οξύτητα και αστάθεια.

Η επενδυτική απραξία, τα μεγάλα επίπεδα ανεργίας, τα υψηλά ποσοστά πληθωρισμού, η νομισματική αστάθεια, τα μεγάλα ελλείμματα του εμπορικού ισοζυγίου και του ισοζυγίου πληρωμών, το τεράστιο εξωτερικό χρέος και όλα τα άλλα μεγάλα προβλήματα που χαρακτηρίζουν τον ελληνικό καπιταλισμό, δείχνουν μια οικονομία σε βαθιά κρίση και με συνεχώς επιδεινούμενη θέση στη διεθνή αγορά.

Απέναντι σ΄ αυτή την κατάσταση, τα ελληνικά αστικά επιτελεία, με επικεφαλής το κυβερνητικό, προσπαθούν να την αντιμετωπίσουν με βασικό γνώμονα την πιστή διαφύλαξη και εξυπηρέτηση των συμφερόντων του ελληνικού κεφαλαίου. Και είναι ίσως για πρώτη φορά που το ελληνικό κεφάλαιο προσπαθεί να προωθήσει τα συμφέροντά του με βάση ένα τόσο καλά οργανωμένο σχέδιο, όπως αυτό της οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησης Σημίτη.

Το βασικό κριτήριο διαμόρφωσης και υλοποίησης αυτής της πολιτικής είναι η ενίσχυση του ελληνικού κεφαλαίου στην αρένα του διεθνούς ανταγωνισμού. Η εσωτερική και εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης διαμορφώνεται αυστηρά σύμφωνα με τον στόχο αυτό.

Η πρωταρχική επιλογή είναι η προσκόλληση στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως εφαλτήριο και ως απάνεμο λιμάνι για τις τρικυμίες της παγκόσμιας αγοράς, αλλά και της διεθνούς κοινωνικής αναταραχής. Παρά το μεγάλο κόστος και τις μεγάλες απώλειες που έχει για το ελληνικό κεφάλαιο, η συμμετοχή του στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και την ΟΝΕ, παραμένει ο σταθερός άξονας των προσανατολισμών του.

Πρωταρχική επίσης επιλογή του ελληνικού κεφαλαίου, που εναρμονίζεται και συνδέεται στενά με την προηγούμενη, είναι η ενίσχυση και η επέκταση της ιμπεριαλιστικής «διείσδυσής» του

στις χώρες των Βαλκανίων και της Ευξείνιας περιοχής, από τη ληστρική εκμετάλλευση των οποίων ο ελληνικός καπιταλισμός προσδοκά να αποκομίσει μεγάλα μερίδια υπεραξίας, που θα ενισχύσουν την θέση του στη διεθνή σκηνή και θα του προσθέσουν πόντους στον ανταγωνισμό κυριαρχίας με τον άλλον τοπικό ιμπεριαλισμό, τον τούρκικο.

Αυτό εξηγεί και το γεγονός ότι ενώ από την μια αναγνωρίζεται από παντού η επιτακτική και άμεση ανάγκη ύπαρξης παραγωγικών επενδύσεων για την ελληνική οικονομία, η ελληνική κυβέρνηση στην ουσία υλοποιεί μια αντιπληθωριστική και αντιαναπτυξιακή πολιτική, για την οποία οι βιομήχανοι και οι οργανώσεις τους διαμαρτύρονται ότι «στεγνώνει» τις επιχειρήσεις από κεφάλαια και τους αποτρέπει από κάθε επενδυτικό εγχείρημα. Η υλοποιούμενη κυβερνητική πολιτική, είναι κυρίως εναρμονισμένη με τους στόχους του Μάαστριχτ και τους όρους της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ).

Είναι πολλοί αυτοί, με πρώτους και καλύτερους τους ηγέτες του ΚΚΕ, που θεωρούν ότι αυτή η πολιτική υπαγορεύεται και επιβάλλεται από τα ευρωπαϊκά ιμπεριαλιστικά κέντρα και η βασική κατηγορία που προσάπτουν στην κυβέρνηση είναι ότι ενδίδει στα κέντρα αυτά. Η αντίληψη αυτή, που σαν αφετηρία της έχει τη θεώρηση του ελληνικού καπιταλισμού σαν τη φτωχή «Ψωροκώσταινα», παραβλέπει εντελώς το γεγονός ότι το ελληνικό κεφάλαιο αποτελεί και το ίδιο αναπόσπαστο κομμάτι του ευρωπαϊκού κεφαλαίου και το σημαντικότερο ότι το ίδιο αναπτύσσει με δική του πρωτοβουλία έντονη ιμπεριαλιστική δραστηριότητα. Η υιοθέτηση δηλαδή των στόχων του Μάαστριχτ, της ΟΝΕ κλπ, δεν γίνεται εξαιτίας της δουλικότητας του ελληνικού κεφαλαίου και των κυβερνήσεών του προς τα μεγάλα ιμπεριαλιστικά κέντρα (που βεβαίως υπάρχει), αλλά κυρίως γιατί αυτούς τους στόχους τους χρειάζεται για την εξυπηρέτηση και των δικών του «εθνικών» εκμεταλλευτικών συμφερόντων.

Αυτό το έκφρασε με πολύ χαρακτηριστικό τρόπο ο πρώην υπουργός Οικονομικών και νυν Εσωτερικών, Παπαδόπουλος Α., ο οποίος στην ομιλία του στο συνέδριο του ΠΑΣΟΚ είχε πει χωρίς περιστροφές ότι «οι ανάγκες της ελληνικής οικονομίας επιβάλλουν την υιοθέτηση και την αποδοχή του Μάαστριχτ και ότι, αν δεν υπήρχε, θα έπρεπε να το ανακαλύψουμε μόνοι μας».

Η πολιτική αυτή διαπερνάει και τον τελευταίο κρατικό προϋπολογισμό που ψηφίστηκε από την Βουλή. Παρά τις διαθλαστικές παραμορφώσεις που προκαλούν οι προσπάθειες της κυβέρνησης να ωραιοποιήσει με τον προϋπολογισμό την πολιτική της, μέσα από αυτόν γίνεται καθαρή η διάθεση και η απόφασή της να χρησιμοποιήσει τον κρατικό μηχανισμό και τα δημόσια οικονομικά ως μηχανισμούς που θα αναλάβουν το συντονισμό και την εκπλήρωση των εσωτερικών αντεργατικών και αντιλαϊκών προσανατολισμών και των ιμπεριαλιστικών σχεδίων του ελληνικού κεφαλαίου.

Με τη μισθολογική πολιτική ρίχνει όλο και πιο χαμηλά το εργατικό κόστος. Αλυσοδένει τους μετανάστες και προσφέρει στο κεφάλαιο μισό εκατομμύριο ανθρώπους χωρίς δικαιώματα και απαιτήσεις. Μεθοδεύει την κατάργηση των καταχτήσεων για τις ώρες εργασίας και στοχεύει, μέσω των «νέων εργασιακών σχέσεων», στην επιμήκυνσή τους και στην εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης. Επιταχύνει τον αφανισμό των χαμηλών μικροαστικών στρωμάτων μέσω της φορολογικής πολιτικής, ενισχύοντας άμεσα τη διαδικασία συγκέντρωσης και συγκεντρωποίησης του κεφαλαίου και ξεζουμίζοντας ακόμα περισσότερο τα εργατικά εισοδήματα. Μειώνει τις κοινωνικές δαπάνες για παιδεία και υγεία και ανοίγει το δρόμο για την επιχειρηματική του εκμετάλλευση από τους καπιταλιστές. Αναλαμβάνει την οργάνωση και το συντονισμό της ιμπεριαλιστικής «διείσδυσης» στα Βαλκάνια και γενικά προσαρμόζει τον κρατικό και κυβερνητικό μηχανισμό σε ένα επιτελικό στρατηγείο για τις κεφαλαιοκρατικές ανάγκες, ακολουθώντας ακριβώς τη γραμμή που είχε χαράξει πρώτος ο Α. Παπανδρέου.

Όμως, πέρα από τα καλομελετημένα σχέδια της κυβέρνησης Σημίτη, υπάρχει και η σκληρή καπιταλιστική πραγματικότητα. Η αποδοτικότητα της κυβερνητικής πολιτικής μπορεί να μετριέται στην αύξηση των καπιταλιστικών κερδών αλλά είναι τελείως ανύπαρκτη στην αντιμετώπιση των αιτιών και των συνεπειών της κρίσης. Ακόμα και ο πολύ πρόσφατος προϋπολογισμός είναι ήδη εκτός των βασικών του προσδοκιών και η απόκλισή του με την πραγματικότητα θα διευρύνεται όλο και περισσότερο, εξαιτίας των πρόσφατων και χωρίς προοπτική τέλους, χρηματιστηριακών και νομισματικών εκδηλώσεων της κρίσης.

Παρά τον πολλαπλασιασμό των καπιταλιστικών κερδών, η επενδυτική απραξία που βαθαίνει ακόμα περισσότερο την οικονομική κρίση, συνεχίζεται θυμίζοντας έτσι ότι οι αντιθέσεις και οι νόμοι της καπιταλιστικής παραγωγής είναι ισχυρότερες από κάθε «καθηγητικό» υπολογισμό και παρέμβαση. Και το σημαντικότερο, οι κυβερνητικές παρεμβάσεις δημιουργούν οι ίδιες τα όριά τους, αφού προκαλούν την ενεργοποίηση των κοινωνικών αντιστάσεων και ιδιαίτερα την κινητοποίηση των εργαζομένων και όλων των εκμεταλλευομένων ενάντια σε όλα αυτά τα σχέδια που ρίχνουν πιο χαμηλά το βιοτικό επίπεδο και καταδικάζουν στη φτώχεια και την ανεργία όλο και περισσότερους

εργαζόμενους.

Έτσι, η ίδια η οικονομία της εκμετάλλευσης δημιουργεί τους όρους της ανατροπής της. Η αναρχία της παραγωγής, η ανεργία, η φτώχεια και τα κοινωνικά αδιέξοδα δείχνουν την επιτακτική ανάγκη της οργάνωσης της κοινωνίας σε άλλες βάσεις από αυτές της ατομικής ιδιοκτησίας. Το ίδιο το επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και η διεθνοποίησή τους επιβάλλουν την ανάγκη για σχεδιασμό και αναδιοργάνωση της παραγωγής με βάση τα συμφέροντα των εργαζομένων και της κοινωνίας. Η σοσιαλιστική αναδιοργάνωση της οικονομίας και ολόκληρης της κοινωνίας αποτελεί την μοναδική διέξοδο στην καπιταλιστική βαρβαρότητα που καθημερινά χειροτερεύει.

Η ανάγκη της σύνδεσης της καθημερινής πάλης των εργαζομένων ενάντια στις άμεσες συνέπειες της κρίσης και της κυβερνητικής οικονομικής πολιτικής με τη γενικότερη ανάγκη της σοσιαλιστικής αναδιοργάνωσης, επιβάλλει και την άμεση αναγκαιότητα της οργανωμένης, μεθοδευμένης και ενωμένης δράσης των επαναστατών μαρξιστών προς την κατεύθυνση αυτή.

Χάρης Σταθάτος

Ανεργία:
Προς αναζήτηση «*άλλης πολιτικής*»

του Δημήτρη Α.Κατσορίδα
Ερευνητή ΙΝ.Ε/ΓΣΕΕ

Για αυτοοργάνωση και συντονισμό των ανέργων και των επισφαλώς απασχολούμενων, σαν αναπόσπαστο τμήμα του εργατικού κινήματος.

1) Δυσμενείς είναι, πλέον, οι *προβλέψεις* για την εξέλιξη της ανεργίας στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), αλλά και στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ε.Ε., 20.000.000 άτομα περίπου, είναι ήδη θύματά της. *Οι νέοι και οι γυναίκες πλήττονται περισσότερο από τις άλλες κατηγορίες του εργατικού δυναμικού.* Μάλιστα, είναι τα κύρια θύματα της μακροχρόνιας ανεργίας, η οποία τείνει συνεχώς να αυξάνεται, με συνέπεια το μισό των ανέργων να βρίσκεται στην ανεργία πάνω από ένα έτος. Γενικά, οι κοινωνικές ομάδες που πλήττονται περισσότερο από την ανεργία, εκτός από τους νέους, είναι και αυτοί οι οποίοι δεν έχουν εργαστεί ποτέ, καθώς επίσης άτομα με φθίνουσες ειδικότητες, άτομα με ειδικές ανάγκες, γυναίκες και μειονότητες.

2) Η αύξηση της ανεργίας στην Ε.Ε. έχει ανάλογα και τον αντίκτυπό της στην Ελλάδα. Η παρατεταμένη κρίση της ελληνικής οικονομίας, η εκκαθάριση των πιο αδύναμων κεφαλαίων (παύση μονάδων παραγωγής) και η αυτοματοποίηση της παραγωγής, έχουν οδηγήσει, πλέον και στην Ελλάδα, την ανεργία στα επίπεδα του 10,6% (1996: 444.850 άτομα). Από αυτούς ένας στους δύο άνεργους είναι νέοι ηλικίας κάτω των 25 ετών. Τα στοιχεία της ΕΣΥΕ δείχνουν ότι η *ανεργία των νέων* κάτω των 25 ετών ανήλθε το 1996 στα 225.807 άτομα. Ιδιαίτερα, αύξηση παρουσίασε η *ανεργία των γυναικών* στη διάρκεια της τετραετίας 1993-1996 (Γ.Κρητικίδης-Η.Ιωακείμογλου, 1997). Έτσι, ενώ το 1993 ο αριθμός των άνεργων γυναικών ανερχόταν περίπου σε 230.000 άτομα (15,5%), το 1996 είχε αυξηθεί περίπου στις 280.000 (17%), ενώ ο αριθμός των άνεργων ανδρών παρέμεινε σταθερός στις 165.000 άτομα (6,5%). Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι σε σύνολο 100 ανέργων αναλογούσαν το 1996, 63 γυναίκες, ενώ κατά τα προηγούμενα έτη (1993-96) αναλογούσαν 58 γυναίκες, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι ***η συνολική αύξηση της ανεργίας προήλθε σχεδόν αποκλειστικά από την αύξηση του αριθμού των άνεργων γυναικών***.

3) Όσον αφορά τη *δομή της ανεργίας κατά επίπεδο εκπαίδευσης*, ιδιαίτερα σοβαρό είναι το πρόβλημα της ανεργίας των αποφοίτων Μέσης Εκπαίδευσης, των ανέργων που έχουν απολυτήριο Δημοτικού, καθώς και των ανέργων πτυχιούχων Ανωτέρων και Ανωτάτων Σχολών, σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας. *Η κατηγορία με τον μεγαλύτερο αριθμό ανέργων είναι αυτή των αποφοίτων Μέσης Εκπαίδευσης.* Επιπλέον, είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι σε περιόδους οικονομικής κρίσης, τεχνολογικών αλλαγών στην παραγωγική διαδικασία και υψηλής ανεργίας, οι *ανειδίκευτοι* είναι μια από τις κατηγορίες των εργαζομένων που πλήττονται άμεσα. Κατά συνέπεια, μπροστά σ' αυτή τη δυσμενή πραγματικότητα ***ολοένα και μη αξιοκρατικά κριτήρια υπεισέρχονται, προκειμένου να βρει κάποιος εργασία***, όπως είναι το πολιτικό μέσο ή οι γνωριμίες και οι διασυνδέσεις (Χ.Κάτσικας και Γ.Καββαδίας, 1996).

4) Ένα άλλο φαινόμενο που παρατηρείται είναι τα *αυξανόμενα ποσοστά ανεργίας στα μεγάλα αστικά κέντρα και ιδιαίτερα στο Νομό Αττικής*, με συνέπεια να μεγαλώνει, πλέον, ο κίνδυνος της περιθωριοποίησης του άνεργου εργατικού δυναμικού που ζει σ' αυτές τις περιοχές. Ορισμένες, μάλιστα, περιοχές, όπως οι παρακμάζουσες βιομηχανικές ζώνες (Λαύριο, Πάτρα, Βοιωτία, Μαντούδι κλπ.), πλήττονται περισσότερο και ειδικά από τη μακροχρόνια ανεργία.

5) Σχετικά με τη *μακροχρόνια ανεργία* είναι δυνατό να διαπιστωθεί ότι έχει φθάσει σε υψηλά επίπεδα, με αποτέλεσμα ο ένας στους δύο άνεργους να παραμένει στην ανεργία για διάστημα μεγαλύτερο του ενός έτους (58,3% των ανέργων στην Ελλάδα είναι άνεργοι μακράς διάρκειας, ενώ 156.000 άνεργοι ή το 35% δεν βρίσκουν εργασίας ούτε μετά από δύο χρόνια). Οι περισσότεροι από αυτούς υπάγονται στην κατηγορία ''ΝΕΟΙ'', στην οποία ανήκουν όλοι όσοι δεν εργάστηκαν ποτέ στο παρελθόν και αναζητούν για πρώτη φορά εργασία. Όσον αφορά το ποσοστό των ανέργων που επιδοτούνται ανάλογα με τη διάρκεια της ανεργίας, ***η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ε.Ε., η οποία έχει αποκλείσει και ουσιαστικά περιθωριοποιήσει τους ανέργους μακράς διάρκειας από την επιδότηση***.

6) Η ανεργία έχει σημαντικές ***κοινωνικές επιπτώσεις*** στη ζωή των ανέργων και οι συνέπειές της επενεργούν καταστροφικά στην ψυχολογία τους. Ο περιορισμός των ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων των ανέργων και η αδυναμία τους να συμμετάσχουν σε διάφορες κοινωνικές δραστηριότητες, λόγω οικονομικής δυσπραγίας, συντελούν στην αποξένωσή τους και στη δυσμενή ψυχική τους κατάσταση (Δ. Κατσορίδας, 1996). Επίσης, ενδέχεται να παρουσιάζουν πολλές φορές κακή

σωματική υγεία, απώλεια αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης, άνοδο των οικογενειακών εντάσεων, στεγαστικά προβλήματα και ούτω καθεξής (Γ.Λεχουρίτης, 1996). Ταυτόχρονα, όσο μεγαλύτερο διάστημα ένα άτομο παραμένει άνεργο, τόσο λιγότερες πιθανότητες έχει να ενδιαφερθεί γι' αυτό ένας πιθανός εργοδότης διότι *μειώνονται οι εργασιακές του ικανότητες και οι γνώσεις του*. Όμως, ***η πιο επικίνδυνη προοπτική είναι εκείνη, η οποία χωρίζει τους εργαζόμενους μεταξύ τους σε όσους έχουν εργασία και σ' αυτούς που αναζητούν εργασία***, *ο λεγόμενος «εφεδρικός στρατός», ο οποίος πολλές φορές χρησιμοποιείται και ως απεργοσπαστικός μηχανισμός προκειμένου να αφαιρεθούν κατακτήσεις των εργαζομένων*.

7) Η μέχρι σήμερα *οικονομική πολιτική* έχει έντονα αρνητικές συνέπειες στην απασχόληση, εφόσον μειώνει τη δημόσια και ιδιωτική κατανάλωση και συνεπώς καθηλώνει τις επενδύσεις από τη μια και μειώνει το βαθμό χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού (των μηχανών) από την άλλη. Έτσι, αφαιρούνται όλοι οι πιθανοί τρόποι αύξησης της ζήτησης, η οποία είναι απαραίτητος όρος για την αύξηση των επενδύσεων, την οικονομική ανάπτυξη και τη μείωση της ανεργίας.

8) Από τα αποτελέσματα εμπειρικών μελετών (Η.Ιωακείμογλου, 1997) είναι δυνατό να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι ***η ανεργία στην Ελλάδα, όπως και στις άλλες προηγμένες χώρες του καπιταλισμού, είναι συνέπεια της κρίσης υπερσυσσώρευσης-υπερπαραγωγής κεφαλαίου***: επιβράδυνση των επενδύσεων επέκτασης και μείωση του βαθμού χρησιμοποίησης των μηχανών. Κατά συνέπεια, η αναδιάρθρωση του παραγωγικού δυναμικού, καθώς επίσης η σταθερή τεχνολογική πρόοδος με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και αυτοματισμών στην παραγωγική διαδικασία, μέσω των οποίων επιχειρείται η έξοδος από την κρίση υπερσυσσώρευσης, οδηγούν σε κατάργηση θέσεων απασχόλησης. Αυτό σημαίνει ότι *η απασχόληση εξαρτάται από το ρυθμό υποκατάστασης της εργασίας από λειτουργίες των μηχανών, αφού ανάλογα με την πορεία του ρυθμού αυτού, αυξάνεται ο αριθμός των εργαζομένων που «πλεονάζουν»*. Έτσι, ως αποτέλεσμα του εν λόγω φαινομένου, έχουμε τη ραγδαία υποχώρηση της απασχόλησης στην ελληνική βιομηχανία, η οποία τα έτη 1990-95 μειώθηκε κατά 100.000 άτομα, γεγονός το οποίο δεικνύει ότι το φαινόμενο της υποκατάστασης εργασίας από μηχανές λειτουργεί και εντείνεται (Δ.Κατσορίδας, 1998α).

9) Από τα μέχρι τώρα στοιχεία παρατηρούμε ότι τα ποσοστά της ανεργίας συνεχώς αυξάνονται. Αν στις διαπιστώσεις αυτές προστεθεί και το γεγονός ότι η ελληνική βιομηχανία είναι, πλέον, *δύο ταχυτήτων*, δηλαδή ένα κομμάτι της βιομηχανίας το οποίο εκσυγχρονίζεται και ένα άλλο το οποίο καθυστερεί, τότε κατ' αντιστοιχία με τα προαναφερθέντα, μπορούμε να πούμε ότι και ***η αγορά εργασίας τείνει να διαιρεθεί σε δύο τμήματα***, όπου η ανεργία εντοπίζεται στο δεύτερο, το «κατώτερο» τμήμα της αγοράς εργασίας, το οποίο χαρακτηρίζεται από μικρές επιχειρήσεις, ανειδίκευτη εργασία, χαμηλούς μισθούς, ανυπαρξία συνδικάτων, παραβίαση θεσμικού πλαισίου εργασιακών σχέσεων κτλ., στο οποίο μετέχουν μαζικά οι γυναίκες, οι νέοι και οι μετανάστες. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΙΝ.Ε/ ΓΣΕΕ, η Ελλάδα ανήκει στις περιοχές της Ε.Ε., όπου η αύξηση της ανεργίας και η στασιμότητα της απασχόλησης συνοδεύονται από την εκτεταμένη απορύθμιση της αγοράς εργασίας (έξι στους δέκα μισθωτούς είναι άνεργοι, εργάζονται παράνομα ή υποαπασχολούνται στη μαύρη αγορά εργασίας), με την ανάπτυξη της απασχόλησης στην παραοικονομία και την εκτεταμένη χρήση άτυπων μορφών απασχόλησης. Οι προηγούμενες εκτιμήσεις θέτουν το πρόβλημα ότι ***τα επίσημα διαθέσιμα στοιχεία δεν αποτυπώνουν με ακρίβεια το πραγματικό μέγεθος της ανεργίας***, *αφενός γιατί δεν συμπεριλαμβάνουν τη ''συγκαλυμμένη ανεργία" στον αγροτικό τομέα της οικονομίας, αυτούς που εργάζονται με ελαστικές μορφές απασχόλησης, τους ανασφάλιστους και τους αλλοδαπούς εργάτες και αφετέρου δεν καταγράφουν τα φαινόμενα της υποαπασχόλησης, της εποχιακής ανεργίας, τους 150.000 περίπου νέους που εκπληρούν τη στρατιωτική τους θητεία και γενικά την απασχόληση στην παραοικονομία.*

10) Το *ερώτημα*, το οποίο τίθεται σήμερα είναι το εξής: Υπάρχει διέξοδος από την ανεργία; Αν λάβουμε υπόψη ότι ***οι κοινωνικές ανάγκες είναι απεριόριστες και οι τομείς δραστηριότητας πολλαπλοί*** (π.χ. ενίσχυση της απασχόλησης των ανέργων σε κοινωφελή έργα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων, η μάχη κατά του αναλφαβητισμού, η υγεία, ο πολιτισμός, η αναβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος κτλ.), τότε μέσω μιας πολιτικής ***δημόσιας χρηματοδότησης*** μπορούν να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας και έτσι να βοηθηθούν χιλιάδες άνθρωποι να επανενταχτούν στην αγορά εργασίας. Εν τω μεταξύ είναι αναγκαίο να υπάρξει ***ασφάλιση όλων των ανέργων***, χωρίς καμία διάκριση, από την άποψη της ασφαλιστικής προστασίας, ανάμεσα σε μακροχρόνια ή μερικώς ανέργους.

11) Το πρόβλημα της ανεργίας είναι ζήτημα στρατηγικής σημασίας, τόσο για το κεφάλαιο όσο και για την εργατική τάξη. Και ζητήματα στρατηγικής σημασίας δεν επιδέχονται, μόνο, λύσεις τακτικού χαρακτήρα (π.χ. επιδόματα,

επανακατάρτιση κλπ.), αλλά προτάσεις και λύσεις στρατηγικού χαρακτήρα, όπως είναι οι 35 ώρες (και λιγότερο) εργασίας χωρίς μείωση των αποδοχών, με την προϋπόθεση ότι η διάρκεια του χρόνου εργασίας θα πρέπει να μειωθεί με τρόπο μαζικό και γενικό και να μην είναι σταδιακή, ώστε να υπάρξει ένα αισθητό αποτέλεσμα στην ποιότητα ζωής και στο επίπεδο απασχόλησης. Από την εφαρμογή ενός τέτοιου μέτρου εκτιμάται ότι η αύξηση της απασχόλησης θα ανέλθει περίπου σε 130.000 άτομα. Πέραν τούτων, υπολογίζεται ότι θα διασωθούν και επαπειλούμενες θέσεις εργασίας της τάξης των 50.000 ατόμων (Η.Ιωακείμογλου, 1997). Επιπλέον, *αυτή η διεκδίκηση είναι αναγκαίο να συνδέεται και με την απαίτηση των εργαζομένων για περισσότερο ελεύθερο χρόνο* για ανάπαυση, ψυχαγωγία και μόρφωση, καθώς επίσης, περισσότερες ώρες για να αναλάβουν από μόνοι τους τη διαχείριση των δικών τους υποθέσεων και να μην τις αφήνουν σε εκλεγμένους, αλλά γραφειοκρατικοποιημένους αντιπροσώπους. Η εργοδοτική πλευρά, αρνείται το αίτημα της μείωσης του χρόνου εργασίας, προβάλλοντας τη δικαιολογία ότι το εν λόγω μέτρο θα επιβαρύνει το κόστος των επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα τη μείωση της ανταγωνιστικότητας, την πτώχευση πολλών εταιριών και/άρα την αύξηση της ανεργίας. Όμως, τα επιχειρήματα αυτά, τα οποία έχουν αρκετή δόση καταστροφολογίας, προσπαθούν να αποκρύψουν το γεγονός ότι ***οι βασικοί λόγοι άρνησης της πρότασης για 35 ώρες εργασία χωρίς μείωση των αποδοχών είναι, κατά κύριο λόγο, πολιτικοί και όχι οικονομικοί***. Διότι, οι κρατούντες γνωρίζουν ότι η γενικευμένη εφαρμογή ενός τέτοιου μέτρου αλλάζει τους συσχετισμούς δύναμης υπέρ της εργασίας και εναντίον του κεφαλαίου, εφόσον μειώνεται δραστικά η ανεργία, ανασυγκροτούνται τα συνδικάτα και αποκαθίσταται η συλλογικότητα των εργαζομένων.

12) Η διεκδίκηση του αιτήματος των 35 ωρών εργασίας και λιγότερο, προϋποθέτει ότι ***το εργατικό-συνδικαλιστικό κίνημα θα πρέπει να αναπροσαρμόσει τις οργανωτικές του δομές και να προσανατολισθεί στην ανάπτυξη ενός κινήματος εναντίον των συνεπειών της καπιταλιστικής κρίσης και της ανεργίας. Αυτή η αλλαγή είναι αναγκαία για να μην υπάρξει μια κατά κράτος ήττα του εργατικού κινήματος***. Και επειδή ο μεγάλος αριθμός των ανέργων και των επισφαλώς απασχολουμένων χρησιμοποιείται σαν όπλο από την εργοδοτική πλευρά και τις κυβερνήσεις για να διατηρούν τον συσχετισμό δυνάμεων υπέρ του κεφαλαίου, αφαιρώντας τις κατακτήσεις της εργατικής τάξης, ***είναι πλέον αναγκαίο να μιλήσουμε σοβαρά για την οργάνωση κινήματος ανέργων και γενικά των επισφαλώς απασχολουμένων*** νέων, γυναικών, αλλοδαπών εργατών κλπ., στη μαύρη εργασία, στο φασόν, τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και οπουδήποτε αλλού (Δ.Κατσορίδας, 1998β). Η ***αυτοοργάνωση*** και ο συντονισμός των ανέργων και των επισφαλώς απασχολουμένων, μέσω ***Επιτροπών Πρωτοβουλίας*** κατά συνοικία, πόλη, εργοστάσιο, κλάδο κτλ., σε πανελλαδικό επίπεδο, με εκλεγμένους και άμεσα ανακλητούς αντιπροσώπους, οι οποίοι θα εκπροσωπούνται και στη ΓΣΕΕ ως αναπόσπαστο τμήμα του εργατικού κινήματος, θα πρέπει να είναι σήμερα η *προσπάθεια για να μεταβληθεί η καπιταλιστική κρίση σε ένα νέο πεδίο παρεμβάσεων και νέων κοινωνικών κατακτήσεων*.

Δημήτρης Κατσορίδας
Ερευνητής ΙΝ.Ε/ΓΣΕΕ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ιωακείμογλου Η., *«Βιομηχανική απασχόληση: ο μηχανισμός της κρίσης»*, περιοδικό Τετράδια του ΙΝ.Ε, τεύχος 8-9, Οκτώβριος 1996 - Μάρτιος 1997.
- Ιωακείμογλου Η. (1997), *«Η μείωση του χρόνου εργασίας χωρίς μείωση των αποδοχών και οι επιπτώσεις της στην απασχόληση και την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας»*, περιοδικό Ενημέρωση (ΙΝ.Ε/ΓΣΕΕ), τεύχος 26, Ιούνιος.
- Κάτσικας Χ. και Καββαδίας Γ. (1996), *Η Ελληνική Εκπαίδευση στον Ορίζοντα του 2000*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Κατσορίδας Δ. (1996), *«ΑΝΕΡΓΙΑ: Σύγχρονη απειλή σε Ελλάδα και Ευρώπη»*, περιοδικό Ενημέρωση (ΙΝ.Ε/ΓΣΕΕ), τεύχος 20, Δεκέμβριος.
- Κατσορίδας Δ. (1998*α*), *Νέες τεχνολογίες και απασχόληση*. Υπό έκδοση.
- Κατσορίδας Δ. (1998*β*), *«Οι αιτίες της ανεργίας και η ανάγκη δημιουργίας Κινήματος Ανέργων»*, περιοδικό Θέσεις, τεύχος 62, Ιανουάριος-Μάρτιος.
- Κρητικίδης Γ. και Ιωακείμογλου Η. (1997), *«Σταθερή η ανεργία των ανδρών, αυξάνεται η ανεργία των γυναικών»*, περιοδικό Ενημέρωση (ΙΝ.Ε/ΓΣΕΕ), τεύχος 29, Οκτώβριος.
- Λεχουρίτης Γ. (1996), *«Οι ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις της ανεργίας»*, περιοδικό Ενημέρωση (ΙΝ.Ε/ΓΣΕΕ), τεύχος 19, Νοέμβριος.

Ισοζύγιο πληρωμών και ελληνική οικονομία

Του Δημ. Λιβιεράτου

Όσο και αν φαίνεται παράξενο, μπορεί κανείς να αντιληφθεί τις αλλαγές της ελληνικής οικονομίας, τα τελευταία χρόνια, ή τουλάχιστον μεγάλου μέρους της, από την ανάγνωση και σύγκριση μεγεθών που φαίνονται πολύ εξειδικευμένα. Όπως είναι π.χ. τα μεγέθη του Ισοζυγίου Πληρωμών. Για τους περισσότερους, και μόνο η αναφορά του όρου φαίνεται παράξενη. Η αλήθεια είναι ότι πολλές φορές συναντάνε την έκφραση, διαβάζοντας οικονομικά στις εφημερίδες, αλλά τι ακριβώς σημαίνει, παραμένει μάλλον νεφελώδες.

Ας αρχίσουμε λοιπόν από μια μικρή εξήγηση, η οποία άλλωστε δεν είναι πολύ δύσκολη. Νομίζουμε ότι πολλοί οικονομικοί ορισμοί μπορούν να είναι κατανοητοί από τον πολύ κόσμο, αρκεί να μην τους κάνει κανείς πιο δύσκολους απ' ό,τι είναι. Πράγματι, εμφανίζονται σαν μια γλώσσα ενός ιερατείου, απλησίαστη από τον πολύ κόσμο. Πρόκειται περί μιας γελοιότητας την οποία καλλιεργούν, για να απομακρύνουν τον πολύ κόσμο από τη συζήτηση των οικονομικών δεδομένων. Αν ο πολύς κόσμος καταλάβαινε και καταλαβαίνει, θα μπορεί να τους φερθεί ανάλογα.

Εν πάση περιπτώσει, το Ισοζύγιο Πληρωμών αποτελείται από δύο ενότητες. Η μια περιλαμβάνει κυρίως τις Εισαγωγές - Εξαγωγές και ονομάζεται Εμπορικό Ισοζύγιο. Η άλλη αποτελείται από τις εισπράξεις όλων των άλλων κατηγοριών και τις πληρωμές επίσης, και ονομάζεται Ισοζύγιο Αδηλων Πόρων. Το οποίο σημαίνει ακαθόριστου μεγέθους στην αρχή, για πρόβλεψη. Θα τα δούμε ποια είναι αυτά τα ποσά στη συνέχεια. Πάντως, και τα δύο Ισοζύγια μαζί, μας δίνουν το Ισοζύγιο Πληρωμών. Σημαίνει τι εισπράξαμε και τι πληρώσαμε στο εξωτερικό για τις συναλλαγές της χώρας.

Ας πάρουμε τώρα ένα μεγάλο κεφάλαιο του Ισοζυγίου Εξωτερικών Συναλλαγών και ειδικότερα το Εμπορικό Ισοζύγιο. Αφορά τις Εισαγωγές - Εξαγωγές. Όπως πάντα, οι εισαγωγές είναι περισσότερες από τις εξαγωγές.

Να δούμε έναν μικρό πίνακα που μας δίνει ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Εξαγωγέων για τις εξαγωγές. (βλ.Πίνακα 1.).

Να σημειώσουμε από την αρχή, ότι υπάρχει μεγάλη διαφορά υπολογισμού των εξαγωγών, μεταξύ του Πανελλήνιου Συνδέσμου Εξαγωγέων και της Τράπεζας της Ελλάδος. Ο υπολογισμός του Συνδέσμου πλησιάζει περισσότερο στην αλήθεια. Με τις ρυθμίσεις των τελευταίων χρόνων, μπορεί μια επιχείρηση να εξαγάγει χωρίς να δηλώσει όλη ή και καθόλου την είσοδο του ανάλογου συναλλάγματος. Αυτό γινόταν παλαιότερα, πριν συνδεθούμε ολοκληρωτικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση και πρώην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Μια επιχείρηση μπορεί να μη δηλώσει καθόλου είσοδο συναλλάγματος. Επομένως, δεν περνάει από την Τράπεζα της Ελλάδος και δεν καταγράφεται. Μπορεί να χρησιμοποιήσει το συνάλλαγμα που αποκτά στο εξωτερικό, από την εξαγωγή προϊόντων και υπηρεσιών, για την αγορά μηχανημάτων, πρώτων υλών και οποιαδήποτε άλλη χρήση, σε μια άλλη χώρα. Ακόμα, μπορεί να κρατήσει και να επενδύσει το συνάλλαγμα σε μια άλλη χώρα, χωρίς να περάσει από την Ελλάδα. Μια άλλη περίπτωση είναι οι συναλλαγές με βαλκανικές χώρες, που πολλές γίνονται τα τελευταία χρόνια σε δραχμές και δεν περνάνε από την Τράπεζα της Ελλάδος. Αυτή είναι μια συνέπεια της εκ των πραγμάτων ύπαρξης μιας Ζώνης της Δραχμής, όπως αποκαλείται οικονομικά.

Γι' αυτό παρουσιάζονται τόσο μεγάλες διαφορές στον υπολογισμό. Οι τράπεζες επίσης δεν λογαριάζουν τις εισαγωγές πρώτων υλών που προορίζονται για επανεξαγωγή, ούτε τα καύσιμα για πλοία με ελληνική σημαία.

Οι εξαγωγές από το 1990 παρουσιάζουν τάση

Ο συγγραφέας συνεχίζει την περιπλάνησή του στην έκθεση του αναπτυγμένου ελληνικού καπιταλισμού: Εδώ διευκρινίζοντας το ισοζύγιο πληρωμών του που υποτίθεται πως είναι μια αδυναμία του.

Πίνακας 1. Εξαγωγές

Έτος	Σύνολο σε εκατ.δρχ.	προς Ευρ.Ένωση	%	Προς τρίτες χώρες	%	Κατά την Τράπ. Ελλάδος
1989	7.578	5.206	68,7	2.377	31,3	5.994
1994	9.384	5.343	57,0	4.041	43,0	5.219
1995	11.041	6.729	61,2	4.312	38,8	5.783
1996	12.400	6.900	55,6	5.500	44,4	5.770

αλλαγής κατεύθυνσης. Τη δεκαετία του 1980 πηγαίνανε, πολύ μεγάλο μέρος, προς την Ευρωπαϊκη Ένωση. Από τότε που έπεσαν τα σταλινικά καθεστώτα, άρχισαν με επιταχυνόμενο ρυθμό, οι εξαγωγές να κατευθύνονται όλο και περισσότερο προς τις βαλκανικές και ανατολικές χώρες. Όμως και προς τις χώρες της Αφρικής και Μέσης Ανατολής υπάρχει συνεχής αύξηση. Οι εξαγωγές προς την Αίγυπτο, Ιορδανία, Ισραήλ, Λίβανο, Συρία, τα τελευταία έξι χρόνια, τριπλασιάστηκαν και πέρασαν τα 500 εκατ. δολ. Το ίδιο συμβαίνει και με τις εξαγωγές προς τις ανατολικές χώρες και τη Ρωσία. Προς τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ, το 1989 ήταν 40 εκατ. δολ. και το 1996 έφθασαν τα 530 εκατ. δολ. (ΕΝΟΤΗΤΑ 139).

Σύμφωνα με τον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Εξαγωγέων, το 1996 οι εξαγωγές έφθασαν τα 12.400 εκατ. δολ. Αύξηση 12,3% σε σχέση με το 1995. Ομως για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η αύξηση ήταν 2,5% και για τις τρίτες χώρες 27,5%, όπως φαίνεται στον πίνακα. Να σημειώσουμε ότι με την κρίση και ανεργία που υπάρχει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν θα πρέπει να περιμένουμε σημαντικές αυξήσεις εξαγωγών τα επόμενα χρόνια. Τα ελληνικά προϊόντα, τα βιομηχανοποιημένα αγροτικά και ποτά, είναι ακριβά για τις τσέπες των Ευρωπαίων. Είναι άλλης ποιότητας, σε σχέση με εκείνα άλλων χωρών. Η σαβουροποίηση αγροτικών προϊόντων δεν έχει προχωρήσει ακόμα τόσο πολύ και διατηρείται μια κάποια ποιότητα που τα κάνει πιο ακριβά.

Ας πάρουμε τώρα μια άλλη άποψη του κεφαλαίου των εξαγωγών. Τη σύνθεσή τους. Ας δούμε πώς ήταν η σύνθεση το 1973 και πώς το 1996, πάντα σε εκατ. δολ. Δυστυχώς έχουμε τους αριθμούς της Τραπέζης της Ελλάδος, επειδή δεν βρήκαμε του Συνδέσμου Εξαγωγέων. Έστω λοιπόν, ενδεικτικά Πίνακας 2.

Πίνακας 2. Διάρθρωση εξαγωγών

	1973		1996	
	Σε εκατ.$	%	Σε εκατ.$	%
Σύνολον	*1.230,50*	*100*	*5.769,90*	*100*
Τρόφιμα & ποτά	346,9	28,0	1.210,50	21,0
Καπνός	88,3	7,5	202,1	3,5
Πρώτες ύλες και ημικατεργασμένα προϊόντα	136,6	11,1	352,7	6,1
Ορυκτά-Μεταλλεύμ.	73,1	6,0	232,6	4,0
Πετρελαιοειδή	46,4	3,7	651,8	11,3
Βιομηχανικά-Βιοτεχν.	496,8	40,2	2.915,70	50,5
Λοιπά	42,5	3,5	204,6	3,6

ΕΠΙΛΟΓΗ 1973 και Δεκ. 1997

Ακόμα μια σημείωση: Το 1973 οι εξαγωγές αντιπροσώπευαν το 32,9% των εισαγωγών. Το 1006 το 51,45%. Η διαφορά είναι σημαντική και δείχνει δύο πράγματα: Πρώτον ότι η ελληνική παραγωγή διαφοροποιήθηκε. Εγινε πιο ποικίλη ποσοτικά και ποιοτικά. Ετσι αντικατέστησε πολλά εισαγόμενα είδη. Δεύτερον, ότι η μεγαλύτερη ποικιλία και μεγαλύτερη παραγωγή, αλλά και οι συναγωνίσιμες τιμές, δίνουν τη δυνατότητα περισσοτέρων εξαγωγών.

ΑΔΗΛΟΙ ΠΟΡΟΙ

Ας συγκρίνουμε τώρα τους άδηλους πόρους του 1973, με αυτούς του 1996. Πάντα οι συγκρίσεις γίνονται σε εκατ. δολ.

Πίνακας 3. Άδηλοι Πόροι
Σε εκατ. δολάρια

	1973	*%*	*1996*	*%*
Μεταφορές - Ναυτιλιακό	600,1	27,33	2.264	14,71
Μεταναστ/κα Εμβάσματα	735,4	33,46	2.996	19,5
Ταξειδιωτικό-Τουριστικό Συνάλλαγμα	514,9	24,55	3.723	24,2
Τόκοι-Μερίσματα-Κέρδη	52,4	2,39	971	6,37

Το σύνολο των άδηλων πόρων το 1973 ήταν 2.195,4 εκατ. δολ. και το 1996 ήταν 15.387 εκατ. δολ. Σ' αυτό το ποσό προστίθενται και οι μεταβιβάσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση που το 1996 ήταν 5.057 εκατ. δολ. Το 1973 δεν υπήρχε τέτοιο κεφάλαιο, επειδή η Ελλάδα δεν ανήκε ακόμα στην τότε Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Αρχισε να παίρνει μέρος το 1981.

Μεγάλη σημασία αποκτά το κεφάλαιο άδηλοι πόροι, όπως φαίνεται στον πίνακα. Οι άδηλοι πόροι σχεδόν δεκαπλασιάστηκαν αυτά τα 23 χρόνια. Σπουδαίο όμως είναι ότι διαφοροποιήθηκαν. Από το σύνολο των 20.444 εκατ. δολ. τα 5.057 προέρχονται από τις μεταβιβάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την Ελλάδα. Δηλαδή το 24,74%. Αυτό είναι ένα άλλο κεφάλαιο για το οποίο χρειάζεται ιδιαίτερη μελέτη, αφού συνδυάζεται με άλλα ποσά, τα οποία δίνει η Ελλάδα, αλλά και στερήθηκε από τη σύνδεσή της με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αν αφαιρέσουμε τα 5.057 εκατ. δολ. μένουν 15.387 εκατ. δολ. άδηλοι πόροι. Οι διαφορές με τις οποίες θέλουμε να ασχοληθούμε φαίνονται έτσι καθαρότερα.

Το 1973 οι μεταφορές, κυρίως το ναυτιλιακό συνάλλαγμα αποτελούσε το 27,33%, ενώ το 1996 μόλις φθάνει το 14,71%. Το 1973 ήταν 600,1 εκατ. δολ. και το 1996 γίνονται 2.264 εκ. δολ. Αλλά μειώνεται η συμμετοχή σημαντικά, σχεδόν στο μισό. Τεράστια η διαφορά. Εκείνο τον καιρό ήταν σοβαρότατη η εξάρτηση από το εφοπλιστικό κεφάλαιο. Οι εφοπλιστές είχαν πολύ περισσότερα

επιχειρήματα για να επιβάλουν τις θελήσεις τους. Σήμερα έχει μειωθεί το βάρος τους, γι' αυτό και οι κυβερνήσεις δεν τους δίνουν πλέον τη σημασία που έδινε π.χ. η χούντα του Παπαδόπουλου.

Ο Παπαδόπουλος είχε πολλαπλά εξυπηρετήσει τους εφοπλιστές με νόμους και διατάγματα. Εις αντάλλαγμα των υπηρεσιών του, οι εφοπλιστές εγκαινιάζοντες το καινούριο τους μέγαρο στην Αθήνα και επί της οδού Μητροπόλεως, στις4.3.1972 ανακήρυξαν τον Παπαδόπουλο ισόβιο επίτιμο πρόεδρο της ένωσής τους. Υστερα από το λογίδριο που του απηύθυναν, ο δικτάτορας απάντησε και μεταξύ άλλων είπε, με τη συνηθισμένη του ελληνοβαρβαρική γλώσσα: "*...Είπατέ μας τι άλλο θέλατε να σας δώσει η Πατρίς; ...Στείλετε τα παιδιά σας να σπουδάσουν εις την Ελλάδα, τουλάχιστον κατά ένα μέρος της Μέσης Εκπαιδεύσεως. Εάν θέλετε τούτο να μην έχει άλλας επιδράσεις, να σας καλύψω νόμω. Οφείλετε να διατηρήσετε εις τα χείλη των τέκνων σας την ελληνικήν γλώσσαν των μητέρων σας. Και κάτι άλλο ακόμη. Είναι σημαντικώτεραι αι υπηρεσίαι προς την πατρίδα που προσφέρετε ως εφοπλισταί, ακόμα και από την εις τας τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων υπηρεσίαν. Είμαι διατεθειμένος να σας καλύψω με όσην απαιτείται δια την στοιχειώδη εκπαίδευσιν, με όσα απαιτείται ίνα κυκλοφορήσουν τα παιδιά σας μέσα εις τα άλλα ελληνόπουλα. Δεχθήτε να καταταγούν τα τέκνα σας εις τας Ενόπλους Δυνάμεις της χώρας έστω, έστω και επί ένα τρίμηνον*"...

Έτσι δουλικό φαινόταν το ελληνικό κράτος απέναντι σ' αυτήν την ισχυρή καπιταλιστική ομάδα.

Εδώ μας δίνεται η ευκαιρία να αναφέρουμε μερικά για τη ναυτιλία. Σημαντικό είναι ότι ανέβηκε πολύ η ακτοπλοϊα στο Αιγαίο, το Ιόνιο, το Κρητικό, με πρωτοφανείς μετακινήσεις Ελλήνων κατοίκων και τουριστών. Η κίνηση από τον Πειραιά ξεπερνάει τα 12 εκατομ. επιβάτες το χρόνο, με τάσεις συνεχούς ανόδου. Τα πλοία με τα λιγοστά δρομολόγια του 1973 μοιάζουν κίνηση φτωχής εποχής, μπροστά στις τεράστιες κινήσεις της σημερινής ακτοπλοϊας. Μέγεθος και ταχύτητα. Μεγάλη αύξηση έχουν επίσης οι εκτός Πειραιά ενδο-ελληνικές ακτοπλοϊκές συγκοινωνίες. Κανείς δεν γνωρίζει πλέον πόσα πλοία κινούνται σε τοπικά δρομολόγια.

Ένας άλλος θαλάσσιος δρόμος έγινε μετά την έναρξη του πολέμου της Γιουγκοσλαβίας. Πρόκειται για τη σύνδεση ελληνικών λιμένων με τα ιταλικά λιμάνια της Αδριατικής από το Πρίντεζι μέχρι τη Βενετία. Υπήρχαν και πριν μερικές γραμμές. Αλλά τώρα, κάθε χρόνο αυξάνεται το μέγεθος, ο όγκος μεταφοράς οχημάτων και επιβατών. Οι ελληνικές εταιρίες λαϊκής βάσης και οι ιδιωτικές, έχουν κυριαρχήσει. Ένα πολύ μικρό ποσοστό απομένει σε ιταλικές εταιρίες. Ενας τεράστιος θαλάσσιος δρόμος άνοιξε τα τελευταία 6-7 χρόνια. Όχι μόνο αντικατέστησαν τον πάντα προβληματικό δρόμο της Γιουγκοσλαβίας, αλλά πολλαπλασίασαν την κάθοδο τουριστών και τη μετάβαση Ελλήνων με τα τεράστια, μοντέρνα, ταχύτατα, και οπωσδήποτε πιο άνετα πλοία.

Το βάρος της ακτοπλοϊας έτσι μεγάλωσε. Ακόμα να σημειώσουμε ότι ένα μεγάλο μέρος της ακτοπλοϊας ανήκει τώρα στις εταιρίες λαϊκής βάσης. Ιδιόμορφη μέθοδος θαλάσσιας εκμετάλλευσης. Συγκροτείται από κατοίκους και οργανώσεις της περιοχής, με ορισμένο ανώτατο αριθμό κατοχής μετοχών. Όμως δημιουργούν άμεσο ενδιαφέρον συντήρησης και αύξησης έναντι των ιδιωτικών εταιριών. Ο ρόλος των εφοπλιστών έχει μειωθεί και στην υπερπόντια ναυτιλία. Πολύ λιγότεροι Έλληνες ναυτεργάτες δουλεύουν πια στην τεράστια, πρώτη στον κόσμο, εμπορική ναυτιλία. Αυτό οφείλεται κυρίως στην αδηφαγία τους, ακόμα και στην εισαγωγή στον κλάδο νεο-καπιταλιστών, που δεν είχαν καμιά σχέση με τον κλάδο. Απαιτούν υπερ-εκμετάλλευση του πλοίου. Φθηνές κατασκευές, με συνέπειες που τώρα αρχίζουν να φαίνονται. Τα χρόνια 70 και 80 έχτιζαν στα ασιατικά ναυπηγεία, με γνώμονα πάντα "το φθηνό και καλό". Όμως, σε λιγότερα από 20 χρόνια, παρουσιάζουν, ιδίως τα τάνκερ, ρωγμές με επικίνδυνες καταστάσεις. "Το φθηνό κρέας το τρώνε οι σκύλοι", όπως λέει η παροιμία. Η μανία τους επίσης ρίχτηκε πάνω στα πληρώματα. Να πετάξουν τους Έλληνες ναυτεργάτες που έχουν συνδικαλιστική συνείδηση και να πάρουν δυστυχείς αλλοδαπούς με φθηνά ημερομίσθια. Παρουσιάζεται σοβαρό πρόβλημα επικοινωνίας. Και καλά να είναι Φιλιππινέζοι, που ξέρουν από πλοίο και κάμποσα εγγλέζικα. Αλλά τα γραφεία μπαρκάρουν φουκαράδες αλλοδαπούς, που δεν καταλαβαίνουν τίποτε. Πρόβλημα επικοινωνίας γέφυρας, αξιωματικών και κατώτερου πληρώματος. Με αποτελέσματα, δυστυχήματα, κακή συντήρηση.

Η οικονομία σε μισθούς και ασφαλιστικά του Ναυτικού Απομαχικού Ταμείου είναι ελάχιστη, μπροστά στα γενικά έξοδα του καραβιού. Αλλά η λύσα των εφοπλιστών κατά των Ελλήνων ναυτεργατών και των οργανώσεών τους, οδηγεί σε ναυάγια, δυστυχήματα, θανάτους και αναπηρίες. Οι ελληνικές κυβερνήσεις όλων των αποχρώσεων, συμβάλλουν με τον τρόπο της η κάθε μια, στην εξυπηρέτηση αυτής της εφοπλιστικής μανίας. Παρόλο που έχουν συγκεντρώσει τον μεγαλύτερο εμπορικό στόλο στον κόσμο, με τεράστια αποθέματα, υπολογιζόμενα πριν δύο χρόνια σε 44

δισ. δολ., ζητάνε κι άλλα. Ζητάνε νομιμοποίηση κάθε αγριότητας. Όμως το οικοδόμημά τους τρίζει. Ηδη, ξένοι εμπορικοί στόλοι αρχίζουν να επιζητούν μεγαλύτερη ασφάλεια και επομένως καλύτερα πληρώματα. Σιγά σιγά απευθύνονται στον έμπειρο Έλληνα ναυτικό.

Οι εφοπλιστές που επιζητούσαν Έλληνα, λόγω υψηλής αποδοτικότητας και υπευθυνότητας, αλλά φτηνό, ψόφιο στην τσέπη, κάπως ταράζονται. Αν υπάρξει μαζική μετακίνηση ναυτεργατών, ιδίως αξιωματικών γέφυρας και μηχανών, τότε την έχουν άσχημα. Τα επικίνδυνα ταξίδια με υψηλούς ναύλους και κινδύνους, δεν βγαίνουν με Ευρωπαίους και Τριτοκοσμικούς ναυτικούς και αξιωματικούς, που έχουν άλλες συνήθειες από την παράτολμη ελληνική παράδοση.

Οι διαφορές αυτές αντανακλώνται σιγά σιγά στο Ισοζύγιο Πληρωμών, με μείωση του βάρους της ναυτιλίας στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας στη διαμόρφωσή του.

Ας πάρουμε τώρα τα άλλα μεγέθη που μειώθηκαν σε ποσοστά. Τα μεταναστευτικά εμβάσματα. Το 1973 η μετανάστευση ήταν στο υψηλότερο σημείο της. Απέφερε το 33,46% του συνόλου των άδηλων πόρων. Από τότε πολλά άλλαξαν. Το 1974 άρχισε για πρώτη φορά αναστροφή του ρεύματος. Η Ελλάδα από χώρα εξαγωγής μεταναστών, μεταβάλλεται σε χώρα εισαγωγής μεταναστών. Από το 1974 κατ' αρχήν, οι εισερχόμενοι Έλληνες υπερβαίνουν τους εξερχόμενους προς άλλες χώρες για δουλειά. Ξένοι εργάτες από χώρες του τρίτου κόσμου, αργότερα από την Ευρώπη και εν συνεχεία από τα Βαλκάνια και την Ανατολή, έρχονται να δουλέψουν στην Ελλάδα. Το ποσοστό του μεταναστευτικού συναλλάγματος έπεσε σε 19,5% το 1996 αντί 33,46% που ήταν το 1973.

Κάτι ανάλογο έγινε και με το τουριστικό συνάλλαγμα. Παρόλο που οι τουρίστες ξεπέρασαν τα 10,7 εκατ. το 1997. Το ποσοστό από 24,55% των άδηλων πόρων που ήταν το 1973 παρέμεινε στα ίδια ποσοστά με 24,2% το 1996. Οι εισπράξεις μεγάλωσαν σημαντικά. Επταπλασιάστηκαν σχεδόν και από 514,9 εκατ. δολ. το 1973 έφθασαν τα 3.723 εκ. δολ. το 1996. Αλλά μεγάλωσαν και τα άλλα μεγέθη. Ετσι παρέμεινε ίδιο το ποσοστό.

Ένα μεγάλο ποσό 3.006 εκατ. δολ., δηλαδή το 14,71% των άδηλων πόρων προέρχεται από αναλήψεις από μετατρέψιμες καταθέσεις. Το 1973 δεν ήταν μεγάλο ποσό και γι' αυτό αναφέρεται στα λοιπά. Μετατρέψιμες καταθέσεις είναι αυτές των Ελλήνων του εξωτερικού, στο πολύ μεγάλο τους ποσοστό, που τοποθετούνται σε συνάλλαγμα σε ελληνικές τράπεζες. Σύμφωνα με το νόμο, έχουν το δικαίωμα να ξαναπάρουν το συνάλλαγμά τους ό,τι ώρα θέλουν. Όμως, πολλές από αυτές τις καταθέσεις είναι σε συνάλλαγμα σαν μια προσωρινή κατάσταση για λόγους ασφαλείας, μέχρι να βρεθεί ο τρόπος που θα δραχμοποιηθούν για την αγορά κατοικίας, κτήματος, επιχείρησης ή ό,τι άλλο θέλει ο μετανάστης, ο Έλληνας του εξωτερικού που τα έχει καταθέσει. Το ποσό αυτό συνεχώς αυξάνεται. Το 1989 ήταν 1.494 εκατ. δολ., το 1990 2.242, το 1991 2.765, το 1992 3.012, το 1993 2.290, το 1994 2.640, το 1995 2.810 και το 1996 φθάνει στο υψηλότερο σημείο με 3.006 εκατ. δολ.

Καλό είναι να αναφέρουμε εδώ ότι πρόκειται για μια ιδιομορφία της Ελλάδας. Δεν υπάρχουν πολλές χώρες που έχουν έναν ομοεθνή πληθυσμό, έξω από τα σύνορα της χώρας. Αυτοί που λέμε Ελληνες του εξωτερικού, συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου, κατά τους τελευταίους υπολογισμούς, είναι περίπου επτά εκατ. άνθρωποι. Όταν αυτοί καταθέτουν σε συνάλλαγμα, δεν έχουν καμία διάθεση να κερδοσκοπήσουν με αυτά τα λεφτά. Πολλοί λίγοι σκέφτονται έτσι. Εχουν αυτές τις καταθέσεις μέχρι να αποφασίσουν τι θα τις κάνουν, όπως αναφέραμε παραπάνω. Δεν αποτελούν κίνδυνο για τα συναλλαγματικά αποθέματα. Ότι θα τα αποσύρουν από τη μια μέρα στην άλλη, όπως κάνουν οι κερδοσκόποι, και να κινδυνεύσει η Ελλάδα. Με τη βελτιωση της θέσης τους στο εξωτερικό, αλλά και με τη μεγαλύτερη επαφή με την Ελλάδα, αυτά τα ποσά συνεχώς μεγαλώνουν και ισχυροποιούν τη θέση της χώρας.

Θα εξετάσουμε στα γρήγορα δύο άλλες παραμέτρους των εξαγωγών. Πρώτα την κατεύθυνσή τους. Το 1989 το 68,7%, τα 5.206 εκατ. δολ. κατευθύνοντο προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ενωσης. Τα 2.377 εκατ. δολ. το 31,3% προς τις τρίτες χώρες. Το 1996 είχε αλλάξει αρκετά αυτή η σχέση. Τα 6.900 εκατ. δολ., το 55,64% κατευθυνόταν προς την Ευρωπαϊκή Ενωση, και 5.500 εκατ. δολ., το 44,38% προς τις τρίτες χώρες.

Έτσι αλλάζει γρήγορα ο συσχετισμός. Δίνει ανάσα στην ελληνική παραγωγή, από την ασφυκτική εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ενωσης. Αυτό οφείλεται κυρίως στο άνοιγμα των συνόρων προς τη Βαλκανική και τις ανατολικές χώρες, μετά το 1989. Όμως οφείλεται και στο γεγονός ότι η ελληνική παραγωγή έχει πολύ μεγαλύτερη ποικιλία και ποιότητες για προσφορά.

Από μιαν άλλη οπτική γωνία, είδαμε μερικές βασικές αλλαγές της ελληνικής οικονομίας των τελευταίων δεκαετιών. Η Ελλάδα όπως πολλές φορές έχουμε αναφέρει, έχει περάσει στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες. Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του Διεθνούς Οργανισμού για την Αγροτική Ανάπτυξη (ANNUAL REPORT 1995

OF INTERNATIONAL FUND FOR AGRICULTURAL DEVELOPEMENT) η Ελλάδα βρίσκεται στις 22 πιο αναπτυγμένες χώρες του κόσμου. Σύμφωνα με στατιστική του ΟΗΕ για το 1997, η Ελλάδα βρίσκεται στη 19η θέση στον κόσμο με κριτήριο το επίπεδο ζωής και 10η στο προσδοκόμενο όριο επιβίωσης των κατοίκων της (ΕΝΟΤΗΤΑ 148/2, Ελευθεροτυπία 22.12.1997).

Ο ελληνικός καπιταλισμός, ιδιωτικός και κρατικός, έχει φτάσει να έχει πολλές ιμπεριαλιστικές επενδύσεις, όπως τις αντιλαμβανόμαστε στην οικονομία. Βέβαια είναι μια χώρα που έχει και τις καθυστερημένες πλευρές της. Κλάδοι της οικονομίας που πάνε βήμα σημειωτόν, ή ακόμα παρακμάζουν. Ακόμα έχει πολλά διαρθρωτικά προβλήματα, μεγάλη ανισότητα κατανομής του εισοδήματος, όπως πολλές φορές το έχουμε αναφέρει. Άλλωστε πολλά από αυτά τα προβλήματα είναι αδύνατον να λυθούν μέσα στο καπιταλιστικό καθεστώς, έτσι αρπακτικό, ατομικιστικό, αγριανθρωπικό, όπως είναι.

Όμως να καταλάβουμε ότι κάθε καπιταλιστική χώρα έχει τις ιδιομορφίες της. Ακόμα και αυτές που παρουσιάζονται στην πιο μεγάλη εξέλιξη και πρόοδο, έχουν πλευρές, μερικές φορές, πολύ χειρότερες από τις δικές μας. Είναι φαινόμενα του καπιταλισμού γενικά. Εμείς μιλάμε με τα σχετικά συγκριτικά δεδομένα που έχουμε. Και προ παντός, αφήνοντας στην άκρη τις θεωρίες περί Ψωροκώσταινας, καθυστερημένης, περιφερειακής, δεύτερης-τρίτης ταχύτητας κλπ. κλπ., χώρας. Αυτές οι θεωρίες χρησιμεύουν για να δικαιολογούν την αρπακτικότητα του ελληνικού καπιταλισμού. Προβάλλοντας τις αδυναμίες του, περισσότερο από τα πλούτη του, αλλά και περισσότερο από ό,τι πραγματικά είναι -πάντα με τα καπιταλιστικά κριτήρια-, δίνουμε άφεση αμαρτιών στο αγριανθρωπικό καθεστώς. Σε αυτό δηλαδή που εφαρμόζει και επιδιώκει να ολοκληρώσει εις βάρος των εργαζομένων αυτής της χώρας: τον περιορισμό των αποδοχών, τη μείωση των κοινωνικών παροχών και ό,τι μπορεί να βελτιώσει το επίπεδο ζωής των κατοίκων αυτής της χώρας. Και να τους οδηγήσει στον κατήφορο της ανεργίας, της διάλυσης σπιτιών, χωρίς σπίτια, όπως έχει προχωρήσει ο υποτιθέμενα ανεπτυγμένος καπιταλισμός πολλών μεγάλων χωρών, εις βάρος του πληθυσμού τους και προς όφελος του μεγάλου κεφαλαίου.

ΔΗΜ. ΛΙΒΙΕΡΑΤΟΣ

Γερμανία: Η νέα μπαρουταποθήκη της κεντρικής Ευρώπης;

του Ανδρέα Κλόκε

Το άρθρο παρουσιάζει τις πρόσφατες κοινωνικές εξελίξεις στη Γερμανία και αναλύει την πολιτική κατάσταση της χώρας, όπου φέτος το Σεπτέμβρη γίνονται εκλογές.

«*Ντρέπομαι για τη χώρα μου που κατάντησε σκέτος 'τόπος εγκατάστασης' βιομηχανικών επιχειρήσεων, η κυβέρνηση της οποίας επιτρέπει θανατηφόρο εμπόριο και αρνείται άλλωστε το πολιτικό άσυλο στους καταδιωκόμενους Κούρδους*» (Γκίντερ Γκρας, γερμανός συγγραφέας, στον πανηγυρικό λόγο του για τον Τουρκο - Κούρδο συγγραφέα Γιασέρ Κεμάλ, στον οποίο απονεμήθηκε το βραβείο ειρήνης του γερμανικού συλλόγου εμπορίου βιβλίων, Οκτ.1997).

Ανεργία και διάλυση του «κράτους πρόνοιας»

Η Γερμανία, η χώρα του «*οικονομικού θαύματος*» των δεκαετιών 1950-1980, της «*θριαμβευτικής*» ενοποίησης του 1990 και ηγετική δύναμη της Ε.Ε, διανύει τη χειρότερη κρίση μετά το 1949. Καθώς ανάμεσα στα 1980-97 τα κέρδη τριπλασιάστηκαν και η συνολική ιδιωτική ιδιοκτησία στα 1970-92 ανέβηκε από 1.538 δισ.μάρκα σε σχεδόν 10 δισ., ταυτόχρονα σημειώθηκε μια άνοδος της ανεργίας από 1 εκ. στις αρχές της δεκαετίας του '80 στην τότε Ο.Δ.Γ. – ενώ η ανεργία ήταν άγνωστη στο πρώην ανατολικογερμανικό κράτος - σε 4.8 εκ. επίσημα το Γενάρη 1998, που σημαίνει ότι η πραγματική ανεργία ανέρχεται γύρω στα 8 εκ. σε μια χώρα 82 εκ. κατοίκων(1). Στο ίδιο διάστημα παρατηρείται στασιμότητα «*στους πραγματικούς μισθούς και η αγοραστική δύναμη των εισοδημάτων των εργαζομένων και εκείνων που ζουν από επιδόματα μειώθηκε το 1997 κατά 1,8%*». Η ανεργία προξενεί τεράστιο κοινωνικό κόστος, αφού μόνο το 1996 έφτανε στα 159 δισ. μάρκα (25,44 τρισ.δρχ.). Κυρίως η ανεργία αλλά και οι φορολογικές ελαφρύνσεις για το κεφάλαιο, που ανήλθαν στα 1983-93 στα 240 δισ. μάρκα (38,4 τρισ. δρχ.), προκαλούν όλο και μεγαλύτερα κενά στους κρατικούς προϋπολογισμούς με αποτέλεσμα να μειώνονται συνεχώς οι παροχές του λεγόμενου κράτους πρόνοιας. Όλο και περισσότερες περικοπές σημειώνονται στη δημόσια υγεία, στο εκπαιδευτικό σύστημα, στις συντάξεις κλπ.

Η φαινομενικά ακατάσχετη αύξηση της ανεργίας οφείλεται κυρίως στην τακτική των μεγάλων επιχειρήσεων να εκμηδενίσουν θέσεις εργασίας προς όφελος των κερδών τους. Η μείωση των θέσεων εργασίας δεν προκαλείται τόσο από τεχνολογικές καινοτομίες, παρά απλά από την εντατικοποίηση της δουλειάς. Η μεγαλύτερη ασφάλεια, η Αλλιάντς, που είναι ταυτόχρονα η πρώτη στα χρηματιστήρια, αύξησε, ανάμεσα στα 1992-96, τα κέρδη της από 858 σε 2.238 δισ. μάρκα και κατέστρεψε ταυτόχρονα 8.000 θέσεις εργασίας.

Η φτώχεια εξαπλώνεται, οι κοινωνικές δαπάνες μειώνονται. Μόνο το 1996 μειώθηκαν κατά 2,3 δισ. μάρκα (368 δισ. δρχ.), δηλ. το 4,4%. Ταυτόχρονα ανέβηκε με ραγδαίους ρυθμούς το working poor, δηλ. οι δουλειές που σημαίνουν φτώχεια. 1,5 εκ. ασφαλισμένοι απασχολούμενοι παίρνουν μισθούς κάτω από το 50% του μέσου όρου της Ε.Ε. και 6,4 εκ. δουλεύουν χωρίς κοινωνική ασφάλιση. Ο μισθός ανέρχεται σε 610 μάρκα (98 χιλ.δρχ.) στη Δυτική Γερμανία, και 520 μάρκα (83 χιλ. δρχ.) στην Ανατολική Γερμανία ως αποτέλεσμα των «μέτρων για την προώθηση της απασχόλησης», τα οποία πήρε η κυβέρνηση πριν τρία χρόνια. Όπως δήλωσε ο πρόεδρος των ελβετών εργοδοτών: «*Ποιος λέει ότι πρέπει να είναι κανείς σε θέση να ζήσει από το μισθό του;*»

Η μιζέρια στην Ανατολή

Ο κοινωνικός αποκλεισμός εξαπλώνεται ασταμάτητα. Το ποσοστό των ανθρώπων με ειδικές ανάγκες στους εργαζόμενους μειώθηκε από το 5,9% (1982) στο 3,9% (1996) και εξακολουθεί να πέφτει. Ανεργία και φτώχεια πλήττουν κυρίως τις γυναίκες. Στην Ανατολική Γερμανία το 20% των ανδρών και το 25% των γυναικών είναι κατά τα επίσημα στοιχεία άνεργοι. Συνολικά το 31% των γυναικών ηλικίας 25-59 ετών αυτοθεωρείται «νοικοκυρά». Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι το 70% των ανδρών, αλλά μόνο το 20% των γυναικών της πρώην ΓΛΔ, κράτησαν τα ηγετικά πόστα τους μετά το 1990. Αυτό δείχνει ότι η επαγγελματική χειραφέτηση των γυναικών της πρώην μη καπιταλιστικής Ανατολής ήταν πολύ πιό προχωρημένη από ό,τι στη σημερινή ενοποιημένη Γερμανία.

Η εκστρατεία του κεφαλαίου να «αναδιοργανώσει» τις συνθήκες εργασίας οδήγησε την Ανατολική Γερμανία, αμέσως μετά την ενοποίηση του 1990, στην καταστροφή. Η πρώην ΓΛΔ κατάντησε ουσιαστικά αποικία της δυτικογερμανικής αστικής τάξης. Οι περισσότερες βιομηχανικές επιχειρήσεις έκλεισαν, δήθεν λόγω έλλειψης ανταγωνιστικότητας. Στην πραγματικότητα έκλεισαν επειδή το δυτικογερμανικό κεφάλαιο

ήθελε να εξασφαλίσει την απόλυτη κυριαρχία στις μόλις δημιουργημένες αγορές.

Η Treuhand, δηλαδή η από την κυβέρνηση της Βόννης καθιερωμένη εταιρία, ανέλαβε όλο τον εμπορικό και βιομηχανικό πλούτο της Ανατολικής Γερμανίας, οργάνωσε το πλήρες ξεπούλημά του και με τον τρόπο αυτό πραγματοποιήθηκε η παλινόρθωση του καπιταλισμού. Από το 1991 καταστράφηκαν στη Δυτική Γερμανία (με ένα συνολικό πληθυσμό 66,6 εκ. κατοίκων) 1,5 εκ. θέσεις εργασίας, στην Ανατολή (με 15,4 εκ. κατοίκους) 1,2 εκ. Η προπαγάνδα της κυβέρνησης και των ΜΜΕ υποσχόταν, από το 1990 και μετά συνεχώς, ότι το βιοτικό επίπεδο στην Ανατολή, τουλάχιστον σταδιακά, θα εξισωνόταν με αυτό της Δύσης ή, όπως ο Κολ δήλωσε με τον αμίμητο τρόπο του, θα δημιουργούνταν «ανθίζοντα τοπία». Η πραγματικότητα, 8 χρόνια αργότερα, είναι εντελώς διαφορετική. Το ποσοστό ανεργίας των 4,82 εκ. επίσημα καταγεγραμμένων ανέργων (Γεν. '98) ανέρχεται σε 10,5 στη Δύση αλλά σε 21,1 στην Ανατολή (συνολικα σε 12,6). Ιδιαίτερα ενδεικτικό είναι το ότι ο αριθμός των ανέργων του Δεκ. 1997 στην Ανατολή υπερβαίνει κατά 25% αυτόν του προηγούμενου έτους. Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση της ανεργίας του 1997 πλήττει σχεδόν αποκλειστικά την Ανατολή.(2) Η παραγωγικότητα της ανατολικογερμανικής οικονομίας παραμένει 30% κάτω από αυτήν της Δύσης, όπως ήταν και το 1990. Το ψαλίδι ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή, αντί να κλείσει, ανοίγει όλο και περισσότερο.

Ιδιαίτερη καταπίεση των ξένων

Το Δεκέμβριο του 1997 η κα. Σμαλτς-Γιάκομπσεν ως υπεύθυνη της κυβέρνησης για τα 7,3 εκ. ξένους (3) κατέθεσε την ενημέρωσή της για τον περασμένο χρόνο. Βγάζει το συμπέρασμα ότι η πολιτική απέναντι στους ξένους «*απομακρύνθηκε οριστικά από το πλαίσιο της ευμενούς πρόνοιας*». Για παράδειγμα, υποχρεώθηκαν πρόσφατα τα παιδιά μεταναστών από πολλές χώρες να κάνουν αίτηση για βίζα και άδεια παραμονής(4). Η υπεύθυνη θεωρεί ότι η πολιτική στον τομέα αυτό «*έχει να κάνει όλο και περισσότερο με διαμάχες διανομής λιγοστών αγαθών όπως οι θέσεις εργασίας, τα προσιτά σπίτια και τα κρατικά επιδόματα*». Σημαντική επιδείνωση παρατηρείται στη μόρφωση και την εκπαίδευση. Ενώ μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '90 υπήρχε θετική τάση, αφού ο αριθμός των αλλοδαπών μαθητών που πήγαιναν στα ανώτερα σχολεία ανέβαινε σιγά αλλά σταθερά, αυτή η εξέλιξη αντιστράφηκε τα τελευταία χρόνια.

Το 1996 καταγράφηκαν 2.323 ποινικές πράξεις με κίνητρο την ξενοφοβία και το ρατσισμό και ο αριθμός που αναμένεται για το 1997 δε θα είναι μικρότερος. Δεν υπάρχει μέρα που να μη συμβαίνουν επεισόδια τέτοιου είδους. Φαίνεται ότι το γεγονός αυτό απωθείται από τη δημόσια συνείδηση.

Όπως αναφέρει η υπεύθυνη, δεν πρέπει να γίνει δεκτό το ότι οι ακροδεξιοί αποκαλούν στο Internet μερικά προάστια, καφενεία ή ντίσκο, ως «*εθνικά απελευθερωμένες περιοχές*», όπως επίσης το ότι συνιστάται στους ξένους μερικές φορές «*να βγαίνουν από τα σπίτια τους τα βράδια μόνο με συνοδεία ή καλύτερα καθόλου*».

Ένα ιδιαίτερα αισχρό κεφάλαιο είναι η μεταχείριση των ξένων που έχουν καταδικαστεί σε αναγκαστική απέλαση και φυλακίζονται υπό άθλιες συνθήκες(5). Ενώ οι κρατούμενοι πρόσφυγες συνήθως δεν μπορούν να καταλάβουν την αιτία της φυλάκισής τους, μένουν με την εντύπωση ότι «*τους μεταχειρίζονται σαν τα ζώα*». Η απομόνωση και τα γλωσσικά εμπόδια επιβαρύνουν συχνά την ήδη δύσκολη κατάστασή τους. Δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις που οι απελαθέντες πρόσφυγες συλλαμβάνονται αμέσως μετά την επιστροφή τους (συνήθως με αεροπλάνο της Λούφτχάνσα) ή ακόμα και βασανίζονται και δολοφονούνται, αφού γερμανοί πολιτικοί και δικαστές έκριναν «ασφαλείς» τις νομικές συνθήκες των χωρών της επιστροφής.

Νεοφασισμός

Οι ρατσιστικές και φασιστικές τάσεις εξαπλώθηκαν ιδιαίτερα ραγδαία στην ανατολικογερμανική νεολαία. Ο εγκληματολόγος Μπ. Βάγκνερ εκτιμά ότι «*το ένα τρίτο της νεολαίας στην Ανατολική Γερμανία έχει ακροδεξιές τάσεις. Πολλοί από αυτούς έχουν φτάσει εκεί, από όπου δεν υπάρχει επιστροφή. Είναι θλιβερό. Και το φαινόμενο συνεχώς αυξάνεται*»(6). Ωστόσο υπάρχουν μερικοί μύθοι σχετικά με το φασιστικό κίνδυνο, ότι προέρχεται τάχα ειδικά από την Ανατολή. Στην πραγματικότητα ο νεοναζισμός βρήκε έδαφος στη δυτικογερμανική νεολαία, παράλληλα με τη ραγδαία αύξηση της ανεργίας. Έκτοτε σταθεροποιήθηκε η επιρροή διαφόρων φασιστικών κομμάτων και κύκλων νεοναζιστών νέων, κυρίως στη νότια Γερμανία (Βάδη-Βυρτεμβέργη και Βαυαρία), που είναι παραδοσιακά ευάλωτη στο δεξιό και ακροδεξιό εθνικισμό, αλλά και στην υπόλοιπη Δυτική Γερμανία, όπως απέδειξε πρόσφατα το 4,9% της φασιστικής DVU (Γερμανική Λαϊκή Ένωση) στο κοσμοπολιτικό και ανέκαθεν σοσιαλδημοκρατικά κυβερνημένο Αμβούργο.

Όλα τα κόμματα, οι σύνδεσμοι και οι οργανώσεις του νεοφασισμού έχουν τα κέντρα τους

στη Δυτική Γερμανία. Οι μεγάλες επιτυχίες της ναζιστικής προπαγάνδας στην Ανατολή οφείλονται κυρίως στην καταστροφική εξάπλωση της ανεργίας και στην όξυνση όλων των κοινωνικών προβλημάτων, τα οποία στην Ανατολή είναι πιο προχωρημένα από ό,τι στη Δύση. Αυτό έχει λίγο, ή μάλλον τίποτα, να κάνει με την «*έλλειψη δημοκρατικών παραδόσεων*» λόγω «*κομμουνιστικού καθεστώτος*» μετά το 1945, όπως μερικοί αναλυτές υποθέτουν(7). Οι πραγματικές ρίζες του ρατσισμού βρίσκονται αλλού. Ρωτάτε «*πού αυτή η νοοτροπία βρίσκει την τροφή της; Σε κάθε ομιλία του Κάντερ (του υπουργού Εσωτερικών), του Κολ, του Κίνκελ. Αυτοί δημιούργησαν το κλίμα που χρησιμεύει ως πρόσφορο έδαφος για τους ακροδεξιούς νέους*»(8).

Ο νέος ρόλος της Μπούντεσβερ

Υπό αυτές τις συνθήκες πληθαίνουν και τα σκάνδαλα ανοιχτής επιρροής φασιστών στο γερμανικό στρατό, την Μπούντεσβερ. Έτσι «εξασκήθηκαν» γερμανοί στρατιώτες, που επρόκειτο να σταλούν στη Βοσνία, στο πλαίσιο της «ειρήνευσης» του ΝΑΤΟ, στην εκτέλεση ομήρων και προσκλήθηκε ο γνωστός φασίστας ιδεολόγος Μ.Ρέντερ να μιλήσει σε μια ακαδημία του στρατού.

Η Μπούντεσβερ οικοδομήθηκε στη δεκαετία του ’50, με την υποστήριξη των ΗΠΑ, από παλιά στελέχη της χιτλερικής Βέρμαχτ και η εντελώς αντιδημοκρατική δομή του στρατού, ο εντονότατος αντικομμουνισμός όπως και ο ιμπεριαλιστικός χαρακτήρας του, που μετά το 1990 γίνεται όλο και πιο αισθητός, ευνοούν τη διείσδυση φασιστικών ιδεών μέσα στο στρατό.

Ο γερμανικός μιλιταρισμός είχε, μετά την κατάρρευση των σταλινικών καθεστώτων, την ατυχία να μείνει εντελώς χωρίς «εχθρούς» και η δικαιολογία για τη διατήρηση του στρατού ξαφνικά έλειπε. Αυτό δεν εμπόδισε την Μπούντεσβερ να απορροφήσει αμέσως τα ανατολικογερμανικά στρατεύματα και να τα εντάξει στο ΝΑΤΟ.

Εντάθηκαν τα τελευταία χρόνια οι προσπάθειες για την αναδιοργάνωση του στρατού. Κύριος στόχος είναι η δημιουργία «*Δυνάμεων αντίδρασης σε κρίσεις*»(9), έτσι ώστε 50.000 στρατιώτες θα είναι μόνιμα διαθέσιμοι για τη χρησιμοποίησή τους στο εξωτερικό. Τα μεγάλα σχέδια για τον εξοπλισμό αναπτύσσονται και πραγματοποιούνται σε συνεργασία με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες - μέλη του ΝΑΤΟ, με προφανή σκοπό τη μέσο - ή μακροπρόθεσμη οικοδόμηση μιας ευρωπαϊκής στρατιωτικής δύναμης που θα είναι ανεξάρτητη από τις ΗΠΑ.

Οι «*κατευθυντήριες γραμμές της αμυντικής πολιτικής*» και άλλα κυβερνητικά ντοκουμέντα περιέχουν τους βασικούς στρατιωτικο - στρατηγικούς στόχους. Ο αφοπλισμός απορρίπτεται, αφού «*μια στρατηγική που περιορίζεται στη Δυτική Ευρώπη δεν ανταποκρίνεται σε μελλοντικές προκλήσεις. (...) Η Γερμανία ακολουθεί μια πολιτική σύμφωνα με τα δίκαια εθνικά της συμφέροντα. Αυτά δε θα συμπίπτουν σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση με τα συμφέροντα των συμμάχων παρά το ότι μια γενική συμφωνία θα υπάρχει*». Όμως, αποτελεί σημαντικό και ίσως πρώτο στόχο της γερμανικής πολιτικής «*η Ευρώπη να αναπτύξει την ικανότητα να συνεργάζεται ως δημιουργική δύναμη και παγκόσμιος δραστήριος παράγοντας στη λύση των καθηκόντων του μέλλοντος σε παγκόσμια κλίμακα*»(10). Προτεραιότητα στα γερμανικά «*συμφέροντα ασφαλείας*» έχει η «*διατήρηση του ελεύθερου παγκόσμιου εμπορίου και της ανεμπόδιστης πρόσβασης στις αγορές και στις πρώτες ύλες του κόσμου*». Υπάρχει ο κίνδυνος ότι «*τοπικές συγκρούσεις θα μπορούσαν να αποσταθεροποιήσουν την εσωτερική τάξη της Ευρώπης και άλλων περιοχών του περιβάλλοντός της*»(11). Αυτοί είναι λοιπόν οι λόγοι για τους οποίους η Γερμανία χρειάζεται ισχυρά στρατεύματα. Ο επιθετικός χαρακτήρας των βασικών στόχων διατυπώνεται πλέον απροκάλυπτα.

Η δημόσια συζήτηση για τη χρησιμοποίηση του στρατού στο εξωτερικό έχει προχωρήσει πολύ, κυρίως με αφορμή την «ανθρωπιστική-ειρηνευτική» επιχείρηση του ΝΑΤΟ στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Όλα τα κοινοβουλευτικά κόμματα εκτός από το PDS (ΚΔΣ) συμφώνησαν ανεπιφύλακτα, ακόμη και η ηγεσία των Πράσινων που με τον τρόπο αυτό απέδειξε ότι είναι «ώριμη» για τη συμμετοχή σε μελλοντικές κυβερνήσεις.

Παρά κάποιες περικοπές στην αρχή της δεκαετίας του ’90, η Γερμανία παραμένει μια από τις χώρες με τις μεγαλύτερες στρατιωτικές δαπάνες του κόσμου. Το 1996 ανήλθαν σε 59 τρισ. μάρκα (9.440 τρισ. δρχ.) και η Γερμανία βρίσκεται έτσι στην τέταρτη θέση, μετά τις ΗΠΑ, τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία. Όσον αφορά τις εξαγωγές όπλων, η Γερμανία κρατάει τη θέση της ως τρίτος μεγαλύτερος έμπορος του θανάτου, μετά τις ΗΠΑ, και τη Ρωσία, στα 1992-96.

Η κατάσταση της οικονομίας και το ευρώ

Η έκβαση των κοινοβουλευτικών εκλογών του 1998 θα κριθεί όμως κυρίως από το πώς ο κόσμος εκτιμά την κατάσταση και τις προοπτικές της οικονομίας. Η επί τόσα χρόνια άκαμπτη γραμμή του νεοφιλελευθερισμού και των κριτηρίων του Μάαστριχτ, η οποία αποτελεί μέχρι σήμερα δόγμα

για όλες τις ανοιχτά αστικές δυνάμεις, μέχρι τουλάχιστον τη δεξιά πτέρυγα της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, αμφισβητείται τελευταία όλο και περισσότερο.

Οι οικονομολόγοι του «*Γερμανικού Ινστιτούτου για οικονομικές έρευνες*» απαιτούν αλλαγές στην οικονομική πολιτική. Οι εξαγωγές αυξήθηκαν το 1997 κατά 11,1%, ενώ η εσωτερική ζήτηση (κατανάλωση και επενδύσεις) πραγματικά αυξήθηκε μόνο κατά 1%. Το Ινστιτούτο υποδεικνύει τον κίνδυνο του αντιπληθωρισμού, λόγω του μονόπλευρου προσανατολισμού στην ανταγωνιστικότητα της γερμανικής οικονομίας. Η μείωση του εργασιακού κόστους ανά μονάδα προϊόντος και η ταυτόχρονη υποτίμηση του μάρκου κατά 10%, έφεραν πλεονεκτήματα στις γερμανικές εταιρίες και πιέζουν άλλες χώρες όπως τις νοτιοανατολικοασιατικές. Το Ινστιτούτο συνιστά έτσι την προσαρμογή των μισθών στο επίπεδο της αύξησης της παραγωγικότητας, για να ενισχυθεί επιτέλους η εσωτερική ζήτηση(12). Αυτή η κριτική παραμένει φυσικά εντελώς μέσα στο πλαίσιο της «*σταθερότητας της εθνικής οικονομίας*».

Δε λείπει βέβαια ούτε η κριτική που επιχειρηματολογεί ότι η κυβέρνηση δεν κατάφερε να φρενάρει μια δραματική άνοδο της κρατικής χρέωσης, με αποτέλεσμα να απομακρύνεται η κυβέρνηση όλο και πιο επικίνδυνα από την αναγκαία εξυγίανση του κρατικού προϋπολογισμού. Οι κριτικοί αυτής της σχολής προτείνουν παραπέρα περικοπές των κρατικών δαπανών και μια μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος που να ευνοεί ακόμα περισσότερο την αύξηση των κερδών, σε βάρος των μισθωτών και των συνταξιούχων. Ακριβώς μια τέτοια «μεταρρύθμιση» απέτυχε το 1997, εξαιτίας της άρνησης της σοσιαλδημοκρατίας που σταμάτησε το νομοσχέδιο στο συμβούλιο των κρατιδίων, όπου κρατάει μαζί με τους Πράσινους την πλειοψηφία.

Ως προς την καθιέρωση του ευρώ, η κυβέρνηση κατάφερε να επιβληθεί απέναντι στους διαφωνούντες, που ούτως ή άλλως δεν ήταν πολυάριθμοι, αφού τα κύρια κόμματα της αντιπολίτευσης (SPD και Πράσινοι) συμφωνούν. Η «αριστερή» κριτική στη συνθήκη του Μάαστριχτ και στη συμφωνία του Άμστερνταμ περιορίζεται συνήθως στην απαίτηση να προστεθεί στις συμφωνίες μια «*κοινωνική συνιστώσα*». Πιο έντονη είναι η κριτική από την κυρίως δεξιά - εθνικιστική πτέρυγα των χριστιανοδημοκρατών (CDU-CSU) και των φιλελεύθερων (FDP) που ανησυχούν για τη μελλοντική σταθερότητα του νομίσματος. Το γεγονός ότι οι σχεδόν απελπισμένες προσπάθειες της κυβέρνησης να εκπληρώσει τα κριτήρια του Μάαστριχτ επιβαρύνουν κυρίως τους εργαζόμενους, δεν παίζει μεγάλο ρόλο στη δημόσια συζήτηση.

Τα συμφέροντα του μεγάλου κεφαλαίου της Γερμανίας και των άλλων χωρών της Ε.Ε. είναι που υπαγορεύουν τους όρους της νομισματικής (και πολιτικής) ευρωπαϊκής ενοποίησης. Αυτή η ανάγκη της μεγαλοαστικής γερμανικής τάξης για «*ευρωπαϊκή σύγκλιση*» καθορίζει τη στάση τόσο των κομμάτων της κυβέρνησης όσο και της αντιπολίτευσης απέναντι στο ευρώ, εκτός από αυτήν, τουλάχιστον σε ένα βαθμό, του ΚΔΣ. Ο Κολ ξέρει ακριβώς τι θέλουν οι εντολοδόχοι του, όταν λέει, ότι η αναβολή της καθιέρωσης του ευρώ θα ήταν «*θανάσιμη για τη Γερμανία*».

Ωστόσο εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικότατες αντιρρήσεις που οφείλονται στην άλυτη αντίφαση ανάμεσα στην προώθηση της ΟΝΕ και στη μεγάλη καθυστέρηση της δημιουργίας κοινών θεσμών. Κανείς δεν μπορεί να εγγυηθεί την επιτυχία του ευρώ, όσο ταυτόχρονα όλη η πολιτική εξουσία παραμένει στα χέρια των εθνικών κρατών.

Η υποχωρητικότητα των συνδικάτων

Η κυβέρνηση Κολ βρίσκεται, εξαιτίας της παρατεταμένης κρίσης και κυρίως της συνεχώς αυξανόμενης ανεργίας, κάτω από μεγάλη πίεση και υπάρχει μια πιθανότητα να χάσει τις εκλογές του φθινοπώρου. Η δύναμη της κυβέρνησης Κολ έγκειται όμως από την αρχή της (1982) στην αδυναμία της αντιπολίτευσης. Η σοσιαλδημοκρατία και τα συνδικάτα δεν κατάφεραν να προσφέρουν μια πειστική εναλλακτική λύση. Το αποτέλεσμα ήταν μια αργή αλλά και σταθερή μετατόπιση του συσχετισμού των κοινωνικών δυνάμεων προς τα δεξιά, στην οποία συνέβαλε αποφασιστικά η παθητικότητα των συνδικαλιστικών μηχανισμών. Τα συνδικάτα, που εξακολουθούν να ελέγχονται σχεδόν πλήρως από το SPD, υποχώρησαν βήμα - βήμα μπροστά στην ενορχηστρωμένη επίθεση διαρκείας από τη μεριά της εργοδοσίας και της κυβέρνησης.

Έχει αποδειχθεί ότι η εξάπλωση της ανεργίας αφήνει τις γραφειοκρατικές ηγεσίες των συνδικάτων αμήχανες, αφού δε διαθέτουν κανένα σαφές σχέδιο για την υπεράσπιση των υπαρκτών θέσεων εργασίας και τη δημιουργία νέων. Η τελευταία προσπάθεια των συνδικάτων να αντισταθούν στη φαινομενικά ακατάσχετη αύξηση της ανεργίας, έγινε το 1984 με την απεργία του ισχυρού συνδικάτου του μετάλλου (2,7 εκ. μέλη) και άλλων μικρότερων συνδικάτων, για το 35ωρο.

Η συνδικαλιστική γραφειοκρατία δεν ήταν όμως διατεθειμένη να αγωνιστεί για τους σωστούς στόχους της απεργίας, που έληξε με ένα «συμβιβασμό». Το ωράριο εργασίας μειώθηκε στις 38,5 ώρες και μέχρι το 1995 πραγματοποιήθηκε

στον κλάδο του μετάλλου το 35ωρο. Ταυτόχρονα οι καπιταλιστές επέβαλαν ως «αντιστάθμισμα» την ευελιξία και την εντατικοποίηση της εργασίας.

Η επιδιωκόμενη μείωση της ανεργίας απέτυχε έτσι και η ανεργία ανέβηκε από τα τότε 2,5 εκ. στα σημερινά 4,8 εκ. Έκτοτε οι συνδικαλιστικές ηγεσίες περιορίζονται ουσιαστικά στην επίτευξη κάποιας «*κοινωνικής συμβατικότητας*» (αποζημιώσεις κλπ), όταν ένα εργοστάσιο πρόκειται να κλείσει ή σχεδιάζονται μαζικές απολύσεις. Οι ίδιες ηγεσίες έδειχναν όλα αυτά τα χρόνια επίσης μεγάλη «*μετριοφροσύνη*» και «*ωριμότητα*» στις διαπραγματεύσεις για τις αυξήσεις των μισθών, όπως αναγνωρίζει και επαινετικά όλος ο αστικός τύπος.

Ακόμα χειρότερη είναι η εικόνα των συνδικαλιστικών μηχανισμών σαν αυτόν της IG BCE (ανθρακωρυχεία - χημεία – ενέργεια, με 1,02 εκ. μέλη, το τρίτο μεγαλύτερο συνδικάτο) που δεσμεύτηκαν πριν από δεκαετίες να επιδιώκουν πάση θυσία το συμβιβασμό με την εργοδοσία και την κυβέρνηση. Ενώ ακόμα και ο νόμος αναγνωρίζει ως συνδικάτο μόνο ένα σωματείο που να είναι ικανό κατ'αρχήν και πρόθυμο να απεργήσει, η τελευταία απεργία του συνδικάτου χημείας έγινε το 1971!

Αναγκαιότητα ενός εναλλακτικού σχεδίου

Γεγονός είναι ότι η συνδικαλιστική γραφειοκρατία συνολικά υποχώρησε μπροστά στο τελείως εθνικιστικό αλλά και αποτελεσματικό επιχείρημα των αφεντικών, ότι ο «*τόπος εγκατάστασης*» της γερμανικής βιομηχανίας μπορεί να διατηρηθεί στη «*νέα εποχή*» της λεγόμενης παγκοσμιοποίησης μόνο με «*μεγάλες θυσίες*». Αυτές επιβάλλονται επομένως από τις ανάγκες της παραγωγικότητας και, αν τα συνδικάτα αρνηθούν, θα υπάρχει και το ενδεχόμενο της εξαγωγής των βιομηχανιών στο φθηνότερο εξωτερικό.

Ανάμεσα στα 1984-94 ο αριθμός των απασχολούμενων στις γερμανικές επιχειρήσεις στο εξωτερικό ανέβηκε από 1,22 σε 1,64 εκ. Μόνο 93.000 θέσεις εργασίας δημιουργήθηκαν, οι υπόλοιπες εξαγοράστηκαν. Η «*παγκοσμιοποίηση*» του γερμανικού κεφαλαίου παραμένει από αυτή την άποψη περιορισμένο φαινόμενο.

Το συνδικαλιστικό κίνημα, αν θέλει να αγωνιστεί πραγματικά ενάντια στην ανεργία και στην επιδείνωση των συνθηκών ζωής, πρέπει να έλθει σε ρήξη με τη λογική του κέρδους. Χρειάζεται ένα πρόγραμμα δημοσίων έργων για τη βελτίωση των υπηρεσιών υγείας, του εκπαιδευτικού συστήματος, της προστασίας του περιβάλλοντος κλπ., το ωράριο εργασίας πρέπει να μειωθεί με στόχο να εκμηδενιστεί η ανεργία, χωρίς περικοπές των πραγματικών μισθών και χωρίς «*ευελιξία*» του ωραρίου και εντατικοποίηση της εργασίας.

Τα συνδικάτα πρέπει να υπερασπίσουν με αποφασιστικότητα τις απαιτήσεις των ιδιαίτερα καταπιεσμένων στρωμάτων, των γυναικών, των νέων, των ξένων και των ανέργων. Είναι ολοφάνερο πως ένα τέτοιο πρόγραμμα μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο όταν πέσει το ταμπού του να μη θιγούν τα κέρδη του μονοπωλιακού κεφαλαίου.

Έτσι θα μπορούσαν να προωθηθούν και η διεθνοποίηση και η ριζοσπαστικοποίηση του συνδικαλιστικού κινήματος. Στην ημερήσια διάταξη βρίσκεται ακριβώς η ανάπτυξη αυτής της μεταβατικής λογικής(13).

Το SPD πριν τις εκλογές

Σε καιρούς που η εκμετάλλευση οξύνεται, πρέπει να δυναμώνονται και οι κατασταλτικοί μηχανισμοί. Το SPD έπαιζε τα τελευταία χρόνια ενεργητικότατο ρόλο στη συρρίκνωση ή εκμηδένιση στοιχειωδών δικαιωμάτων των ανθρώπων και υποστήριζε αδίστακτα τα κυβερνητικά σχέδια.

Το 1992 υπερψήφισε με την κυβέρνηση την αναθεώρηση του συντάγματος, με την οποία το δικαίωμα ασύλου ουσιασαστικά καταργήθηκε. Ύστερα συμφώνησε με τη συνθήκη του Σένγκεν που καταχυρώνει το «*φρούριο Ευρώπη*» και που στρώνει το δρόμο στον κρατικό αυταρχισμό. Η αστυνομία θα φακελώνει και θα καταδιώκει ανεμπόδιστα και σε όλη την Ευρώπη όσους θεωρεί «*ύποπτους*».

Το Γεν. '98 πήρε απόφαση να υποστηρίξει την αναθεώρηση του συντάγματος και σε ένα άλλο σημείο, το οποίο βάζει τέρμα στο απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής. Μέχρι τώρα αυτό το δικαίωμα ήταν τουλάχιστον τυπικά αναγνωρισμένο. Μελλοντικά οι άνθρωποι θα δέχονται, εντελώς σύμφωνα με το νόμο, επιθέσεις κοριών στα σπίτια τους, σε περίπτωση που υπάρχει «*υποψία*» εναντίον τους. Ο μεγάλος αδερφός του Όργουελ μας χαιρετάει.

Η ηγεσία του SPD μπήκε στην προεκλογική εκστρατεία με δυο αρχηγούς διαφορετικού προφίλ. Ο Γ. Σρέντερ προσπαθεί να κάνει το γερμανό Μπλαιρ και δεσμεύτηκε να εκπληρώσει βασικά όλο το πρόγραμμα που υπαγορεύεται από τα συμφέροντα της βιομηχανίας. Παρουσιάζεται ως εγγυητής της συνεπούς συνέχειας της πολιτικής του Κολ στην περίπτωση που θα γίνει καγκελλάριος.

Υιοθέτησε όλα τα συνθήματα της εργοδοσίας, όπως την παγκοσμιοποίηση, την ανταγωνιστικό-

τητα, την απορρυθμοποίηση και τη μείωση του κόστους κοινωνικών παροχών που συνδέονται με το μισθό. Απαιτεί επίσης «*ευέλικτες και διαφοροποιημένες συμφωνίες*» στις συμβάσεις εργασίας και υποστηρίζει έτσι το θανάσιμο πλήγμα που οι σύνδεσμοι των καπιταλιστών προετοιμάζουν ενάντια στα συνδικάτα, δηλ. την κατάργηση των συμβάσεων κατά περιοχές, που μέχρι τώρα ισχύουν σε όλη τη χώρα, προς όφελος συμφωνιών σε κάθε επιχείρηση ξεχωριστά.

Ο Σρέντερ υποθάλπει και το ρατσιστικό λαϊκισμό και δήλωσε: «*Οποιος κάνει κατάχρηση του δικαιώματος του φιλοξενουμένου* (!) *και παραβιάζει το νόμο, γι' αυτόν υπάρχει μόνο μια λύση: Έξω!*».

Ο άλλος υποψήφιος και πρόεδρος του κόμματος, ο Λαφοντέν, δεν είναι από καμιά άποψη «*καλύτερος*» αλλά θεώρησε τη συγκυρία κατάλληλη για να αναλάβει το ρόλο του «Ζοσπέν».

Παίρνει μια ρητορική στάση υπέρ μιας στενής συμμαχίας με τα συνδικάτα, ρισκάροντας τυχόν ακόμα και περιορισμένες συγκρούσεις με το κατεστημένο της οικονομίας. Μίλησε πρόσφατα για το «*τέλος της μετριοφροσύνης*» και προτρέπει τα συνδικάτα και ειδικά τους μεταλλωρύχους να απαιτήσουν πραγματικές αυξήσεις των μισθών.

Όλα αυτά βέβαια δεν ξεπερνούν το πλαίσιο των εκτιμήσεων του προαναφερόμενου Ινστιτούτου και αναμφίβολα πρόκειται σε μεγάλο βαθμό για προεκλογική ρητορική. Ωστόσο αρχίζουν και με τον τρόπο αυτό να διαφαίνονται οι γραμμές σύγκρουσης στην κοινωνία αλλά και μέσα στα συνδικάτα και το SPD στην περίπτωση μιας εκλογικής νίκης του.

Σταθεροποιημένοι Πράσινοι

Ούτε η σοσιαλδημοκρατία ούτε οι Πράσινοι δεν ξεπέρασαν πραγματικά το νεοφιλελεύθερο μοντέλο. Οι Πράσινοι, αφού ξεκίνησαν στις αρχές το '80 με την προσπάθεια να δώσουν πολιτική έκφραση στα κινήματα της οικολογίας, της ειρήνης, της νεολαίας και του φεμινισμού, προσαρμόστηκαν με ραγδαία ταχύτητα στην πραγματικότητα του αστικού κοινοβουλευτισμού. Μέχρι το 1987-88 είχε ήδη ολοκληρωθεί η νίκη των «*ρεάλος*» επί των πιο ριζοσπαστών εσωτερικών αντιπάλων τους.

Έκτοτε οι Πράσινοι υποτάσσουν τα πάντα στο ενδεχόμενο της συγκυβέρνησης με το SPD στη Βόννη. Οι κατευθυντήριες γραμμές τους για την οικονομική πολιτική προσανατολίζονται ανεπιφύλακτα στον ορίζοντα ιδεών της σοσιαλδημοκρατίας ή ακόμα και των χριστιανοδημοκρατών.

Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του αρχηγού τους Γ.Φίσερ: «*Οι Πράσινοι πρέπει να διατυπώσουν μια πολιτική που να περιέχει τον ταξικό συμβιβασμό*». Και ο Κον-Μπέντιτ συμπληρώνει: «*Τώρα πρέπει να επιχειρηματολογούμε και να πράττουμε σα να είμαστε ήδη μέσα στην κυβέρνηση*».

Ο ίδιος πολιτικός, που ως ευρωβουλευτής σίγουρα δεν περνάει πολύ άσχημα, υποστηρίζει και την καθιέρωση της αναγκαστικής εργασίας, απαιτώντας «*ένα υποχρεωτικό κοινωνικό χρόνο*» για όλους τους νέους άνδρες και όλες τις νέες γυναίκες, τάχα «*για να σταματήσει η εξαφάνιση της αλληλεγγύης*» μέσα στην κοινωνία !

Οι Πράσινοι κατάφεραν τα τελευταία χρόνια να σταθεροποιήσουν τις εκλογικές επιτυχίες τους, το μελλοντικό τους πρόβλημα όμως θα είναι να αποσαφηνίσουν από ποια άποψη προβάλλουν μια πολιτική που διαφέρει από τα μεγάλα κόμματα.

Ο «*σοσιαλιστικός*» κοινοβουλευτισμός του PDS

Το PDS (ΚΔΣ) είναι το μόνο κόμμα που παρουσιάζει μια κάπως αριστερή παραλλαγή του κοινοβουλευτικού ρεφορμισμού. Εξακολουθεί να είναι πολύ ισχυρό στην Ανατολή (γύρω στα 20%) αλλά αδύναμο στη Δύση (μάλλον 1%) και εκφράζει σε ένα βαθμό τις ανησυχίες των εξαπατημένων Ανατολικογερμανών. Το κόμμα δυσκολεύεται να δυναμώσει στα συνδικάτα και γενικά στις κοινωνικές κινητοποιήσεις ενώ η παρουσία του στα κοινοβούλια των ανατολικών κρατιδίων και στην τοπική διοίκηση είναι σημαντική. Λόγω της κοινοβουλευτικής αντιπροσωπείας στη Βόννη, αποτελεί αισθητό κοινωνικό παράγοντα, η ηγεσία του κόμματος τείνει όμως μάλλον να υπερτιμά τη σχετική επιρροή.

Όταν το τείχος του Βερολίνου έπεσε το 1989, το ως τότε μονοπωλιακό κόμμα της κρατικής εξουσίας SED μεταμορφώθηκε μέσα σε λίγες βδομάδες ως ΚΔΣ, σε ένα είδος αριστερού σοσιαλδημοκρατικού κόμματος. Συνεπώς δεν αντιστάθηκε πια ενάντια στην καπιταλιστική παλινόρθωση, που με αποφασιστικότητα πραγματοποιήθηκε από το δυτικογερμανικό κατεστημένο.

Το ΚΔΣ τονίζει πάντα τη σημερινή «δημοκρατική» φυσιογνωμία του, αλλά απέφυγε μέχρι σήμερα να παρουσιάσει ένα σαφή απολογισμό των χρόνων 1945-89, μάλλον επειδή δε θέλει να τρομάξει τη μεγάλη πλειψηφία των μελών του, αφού το 67% είναι άνω των 60 χρόνων και οι περισσότεροι από αυτούς ήταν πιστοί υπηρέτες του πρώην καθεστώτος(14).

Το κόμμα παραμένει «*σοσιαλιστικό*», ανακάλυψε όμως το 1990 ότι στη σοσιαλιστική παράδοση δεν ανήκουν μόνο ο Λένιν και η

Λούξεμπουργκ αλλά π.χ. και ο Κάουτσκυ. Φιλοδοξεί να αποτελεί ένα κόμμα απλά «*αριστερά*» από το SPD.

Το ΚΔΣ μπορεί να παίζει τυχόν έναν όχι ασήμαντο ρόλο για τη διαμόρφωση κοινοβουλευτικών πλειοψηφιών. Οι ηγεσίες του SPD και των Πρασίνων έσπευσαν να αποκλείσουν κατηγορηματικά κάθε είδους συνεργασία με το ΚΔΣ για το σχηματισμό κυβέρνησης στη Βόννη, ακόμα και την παθητική αντοχή ενός συνασπισμού κυβέρνησής τους από το ΚΔΣ.

Αυτό όμως δείχνει αποφασισμένο να στηρίζει άνευ όρων κυβερνητικούς συνασπισμούς του SPD, μαζί ή χωρίς τους Πράσινους, και κατευθύνεται από το στόχο να αναγνωριστεί από τα άλλα κόμματα ως αδιάσπαστο μέρος του αστικού - δημοκρατικού πολιτεύματος. Το ΚΔΣ υπερψήφισε πέρυσι (με εξαίρεση δύο βουλευτών) την κατάργηση του φόρου στο εμπόριο κεφαλαίου μαζί με όλα τα άλλα κόμματα της βουλής.

Το περσινό συνέδριο επιβεβαίωσε και δυνάμωσε την κοινοβουλευτική - ρεφορμιστική γραμμή της ηγεσίας Μπίσκυ-Γκύζι-Μπρι και μεταξύ άλλων αποφάσισε να απαγορεύσει ένα μέλος του ΚΔΣ να είναι μέλος άλλης οργάνωσης. Έτσι η κομματική ηγεσία προσπαθεί να βάλει τέρμα σε «*εισοδιστικές*» απόπειρες αριστερών οργανώσεων και να εξασφαλίσει σε περίπτωση ανάγκης τη «*δημοκρατική ομαλότητα*» και με γραφειοκρατικά μέτρα.

Το θεμελιώδες πρόβλημα του κόμματος εξακολουθεί να έγκειται στην αδυναμία του να κινητοποιήσει τον κόσμο της Ανατολικογερμανίας (και όχι μόνο) που εξαπατήθηκε από την κυβερνητική πολιτική. Το ΚΔΣ αδυνατεί να δώσει σ' αυτούς τους ανθρώπους μια προοπτική αγώνα.

Προοπτικές

Η Γερμανία, που επί δεκαετίες ήταν το «πρότυπο» σταθερότητας και «*κοινωνικής ειρήνης*» ανάμεσα στις μεγάλες δυτικοευρωπαϊκές χώρες, έχασε ιδιαίτερα μετά την ενοποίηση του 1990 την εσωτερική συνοχή της και αυτό μάλλον αμετάκλητα.

Ο ταξικός αγώνας φούντωσε με άγριο τρόπο, διεξάχθηκε μέχρι σήμερα όμως αρκετά μονόπλευρα. Εξαπολύθηκε ολομέτωπη επίθεση της κυβέρνησης και του μεγάλου κεφαλαίου στα κεκτημένα και τα δικαιώματα της εργατικής τάξης και των ιδιαίτερα καταπιεζόμενων στρωμάτων σαν τις γυναίκες, τους νέους και τους ξένους, ενώ τα κόμματα της ρεφορμιστικής αντιπολίτευσης και η συνδικαλιστική γραφειοκρατία έβαλαν τα δυνατά τους να πνίξουν εξ αρχής κάθε αποτελεσματική αντίδραση των θυμάτων αυτής της επίθεσης.

Η επιδίωξη του «*κοινωνικού συμφώνου*» για να διατηρηθεί ο «*τόπος εγκατάστασης*» της γερμανικής βιομηχανίας θα οδηγήσει όμως αναπόφευκτα σε νέες ήττες και σε νέες «*απαραίτητες θυσίες*» της εργατικής τάξης και των πλατύτερων λαϊκών στρωμάτων.

Προδιαγραμμένη είναι η παραπέρα σταδιακή κοινωνική και πολιτική πόλωση που στο εγγύς μέλλον θα εκφράζεται σε κοινωνικές συγκρούσεις και εκρήξεις. Μια εκλογική ήττα του Κολ θα προωθούσε πιθανότατα τέτοιες εξελίξεις. Με αυτήν την έννοια οι απεργίες των ανθρακωρύχων και μεταλλωρύχων και οι κινητοποιήσεις των φοιτητών πέρυσι, όπως επίσης οι πρώτες διαμαρτυρίες των ανέργων φέτος, ήταν μόνο η αρχή.

Το καθήκον των ακόμα αδύναμων και διασπασμένων δυνάμεων του επαναστατικού μαρξισμού θα είναι να συμβάλουν στο δυνάμωμα των αγώνων και να τους δώσουν μια προοπτική μάχης. Στόχος πρέπει να είναι να σταματήσει η άνοδος του νεοφασισμού και να διαμορφωθεί σε αυτούς τους αγώνες ένα νέο κόμμα που να εκφράζει τα συμφέροντα της εργατικής τάξης και όλων των καταπιεζόμενων, που να προσφέρει μια λύση για τα κοινωνικό - πολιτικά αδιέξοδα που δημιουργούνται από την καπιταλιστική βαρβαρότητα.

Ανδρέας Κλόκε

Φλεβ. 1998

Σημειώσεις

(1) Όλοι οι αριθμοί και τα στατιστικά στοιχεία αυτού του άρθρου βασίζονται σε πληροφορίες από διάφορες γερμανικές εφημερίδες και το περιοδικό AVANTI του Revolutionaer-Sozialistischer Bund (RSB) – IV. Internationale (Επαναστατική-Σοσιαλιστική Οργάνωση).

(2) Sueddeutsche Zeitung, 10.1.1998

(3) Από τους 7,3 εκ. ξένους είναι 2.05 εκ. Τούρκοι (ή Κούρδοι), 750 χιλ. Γιουγκοσλάβοι, 600 χιλ. Ιταλοί, 363 χιλ. Έλληνες, 340 χιλ. κυρίως πρόσφυγες από τη Βοσνία Ερζεγοβίνη, 283 Πολωνοί κ.α. (στο τέλος του 1996). Το 1997 επέστρεψαν 100 χιλ. Βόσνιοι στην πατρίδα τους, από τους οποίους σχεδόν 1000 απελάθηκαν αναγκαστικά (FAZ, 29.1.1998). Πηγή: Fischer Weltalmanach '98, Ffm., Okt. 1997, S.23.

(4) Sorge ueber Lage der Auslaender (Ανησυχία για την κατάσταση των ξένων), Frankfurter Rundschau, 12.12.1997.

(5) «Sie behandeln uns wie Tiere, wie Tiere»

(Μας μεταχειρίζονται σαν τα ζώα), Frankfurter Rundschau, 12.12.1997. Το άρθρο αναφέρεται στο βιβλίο: Abschiebungshaft in Deutschland (Φυλάκιση απέλασης στη Γερμανία), hg. von Pro Asyl und Republikanischem Anwaeltinnen- und Anwaelteverein, Karlsruhe 1997.

(6) Ελευθεροτυπία, 22.1.1998, σ.14.

(7) Για παράδειγμα στο ίδιο άρθρο της Ελευθεροτυπίας.

(8) Αυτό δήλωσε η Αλίζα Φους, πρόεδρος του Διεθνούς Συνδέσμου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

(9) «Krisenreaktionskraefte» (KRK).

(10) H.-J. Schulz, Der Mythos der Globalisierung (Ο μύθος της παγκοσμιοποίησης), Die Internationale – Theorie, 1997, σ.51.

(11) ο.π.

(12) Frankfurter Allgemeine, 7.1.1998, σ.13.

(13) Με την ίδια μεθοδολογία που εφάρμοσε ο Τρότσκι στο «Μεταβατικό Πρόγραμμα» τού 1938.

(14) Το ΚΔΣ έχει 105.000 μέλη (οι αριθμοί αναφέρονται στα τέλη του 1996 – Fischer Weltalmanach ’98, σ.214). Το κόμμα της μονοπωλιακής εξουσίας ΣΕΚ είχε το 1989 ακόμα 2,3 εκατ.μέλη, μέχρι το Μάρτη ’91 έμειναν 230 χιλ.. στο ΚΔΣ.

Το κίνημα των ανέργων και οι γαλλικές εκλογές

του Χρ. Ιωνά

Το πρωτόγνωρο κίνημα ανέργων, η ανάπτυξη του φασιστικού κινήματος και η διείσδυσή του στο χώρο της επίσημης δεξιάς, και τέλος, -αλλά επίσης σημαντικό- και η πρόσφατη εκλογική άνοδος της άκρας αριστεράς συνδέονται όλα μεταξύ τους: η γαλλική κοινωνία οδηγείται σε πόλωση. Τα στοιχεία της μάς παρουσιάζει ο συγγραφέας

Οι τελευταίες εκλογές στη Γαλλία χαρακτηρίστηκαν από αυτό που οι σχολιαστές ονομάζουν αληθινό σεισμό στη δεξιά, αφού πολλοί επικεφαλής της δεξιάς σε νομαρχιακό επίπεδο εκλέχτηκαν μόνο χάρη σε μια αρκετά πολιτικάντικη συμμαχία με τους φασίστες του Λε Πεν, εμποδίζοντας έτσι την κατάληψη θέσεων νομαρχών από την αριστερά σε πολλές περιφέρειες, όπως της Λυόν.

Μήπως ο όρος «*σεισμός*» είναι περισσότερο ρητορικός; Ναι, εάν λάβουμε υπόψη μας τις πολλαπλές σχέσεις που υπήρχαν εδώ και καιρό μεταξύ των στελεχών της δεξιάς και των φασιστών, από τους οποίους άλλωστε πολλοί, όπως ο Μεγκρέ, υπ'αριθμόν δύο του FN (Front National = Εθνικό Μέτωπο, το φασιστικό κόμμα του Λε Πεν), προέρχονται από το γκωλικό κόμμα. Αλλά πίσω από τα μαγειρέμματα μεταξύ Λε Πεν και διάφορων υπολοχαγών ενός ήδη ξεπερασμένου Σιράκ, αναδύθηκε ένα εξαιρετικά σημαντικό φαινόμενο: περισσότερο και από την επιδίωξη - με το αζημίωτο- μιας θέσης νομάρχη (η οποία ειρήσθω εν παρόδω είναι πολύ σημαντική από οικονομική άποψη στο πλαίσιο της αποκέντρωσης), πρέπει να διαπιστώσουμε ότι ένα τμήμα της δεξιάς βρίσκεται σε πορεία ένταξης στις αξίες και στις θέσεις του FN. Αυτό πετυχαίνει, έτσι, μια πολύ πιο σημαντική επιτυχία από τις εκλογικές του επιδόσεις, που ωστόσο διατηρήθηκαν στις εκλογές.

Μπορούμε να αναφέρουμε πολλούς λόγους για αυτή την εξέλιξη. Ο ουσιαστικός λόγος είναι ωστόσο διαυγής: δύο χρόνια μετά το μεγάλο απεργιακό κίνημα, οι αρχές του 1998 σημαδεύτηκαν από ένα νέο κοινωνικό κίνημα που είναι τόσο πιο ανησυχητικό όσο ακριβώς αμφισβητεί τα τεράστια πλούτη των ισχυρών! Άνεργοι και αποκλεισμένοι που καταλαμβάνουν πολυτελή εστιατόρια στο Παρίσι με την υποστήριξη της κοινής γνώμης, αυτό είναι δείγμα ότι οι μηχανισμοί προστασίας του συστήματος δεν γίνονται σεβαστοί. Τί πιο ωραία τιμή για τον Μαρξ και το Κομμουνιστικό Μανισφέστο από τη δράση των ενεργών και των άνεργων εργαζομένων μαζί ενάντια στα λεφτά του κεφαλαίου!

Η εμβέλεια του κινήματος αυτού είναι σημαντική. Πολλά σχόλια έχουν γίνει για αυτό. Εμείς εδώ θέλουμε απλώς να υπογραμμίσουμε τα κύρια στοιχεία που φαίνεται να πρέπει να κρατηθούν, θυμίζοντας βέβαια ταυτόχρονα ότι ο αγώνας συνεχίζεται: το βράδι των εκλογών, τα κεντρικά γραφεία του Σοσιαλιστικού Κόμματος κατελήφθησαν από ανέργους και αγωνιστές, για να θυμήσουν έτσι ότι η σημερινή κυβέρνηση εξακολουθεί να μην έχει πάρει τα μέτρα που της απαιτούν οι δεκάδες χιλιάδες μετέχοντες στις διάφορες δραστηριοποιήσεις αυτού του κινήματος ελπίδας (40.000 διαδήλωναν στις 3 Μαρτίου). Και, από την άποψη αυτή, η κυβερνητική αριστερά θα είχε άδικο αν χαιρόταν με την εκλογική της «*επιτυχία*»: το 42% των ψηφοφόρων αρνήθηκε να συμμετάσχει...

Κοινωνική αποσύνθεση και τερατώδης πλουτισμός

Αναφερόμενος στο κίνημα, ο ελληνικός τύπος χρησιμοποίησε μια σειρά από περίπλοκες συγχύσεις, δίνοντας βάρος στα καμένα αυτοκίνητα και στην υποστήριξη του γαλλικού ΚΚ. Θα μπορούσε, έτσι, κανείς να φανταστεί ότι το κίνημα των ανέργων ξεκίνησε από πρωτοβουλία ενός Κομμουνιστικού Κόμματος που θα είχε γίνει ξαφνικά οπαδός της βίαιης εξέγερσης! Στην πραγματικότητα, τα καμένα αυτοκίνητα ήταν αποτέλεσμα μιας παράλληλης εξέγερσης, της εξέγερσης των νέων από τις συνοικίες που έχουν αφεθεί σε πλήρη εγκατάλειψη και που έδωσαν, στις γιορτές των Χριστουγέννων, μια θεαματική διάσταση μέσα από τις (συχνές) συγκρούσεις τους με την αστυνομία. Όσο για το Κομμουνιστικό Κόμμα, παρόλο που δεν βρέθηκε στην πρωτοπορία του κινήματος, ωστόσο προς τιμή του συμμετείχε σε αυτό.

Με αυτή τη διευκρίνιση, η σύγχυση του ελληνικού τύπου παραπέμπει, ωστόσο, σε μια εξαιρετικά ανησυχητική αλήθεια: στην αποσύνθεση του κοινωνικού ιστού στη Γαλλία, όπου η αθλιότητα και ο κοινωνικός αποκλεισμός αγγίζουν σήμερα μια σημαντική μειονότητα του πληθυσμού. Οι μαρτυρίες για την εξαθλίωση της καθημερινής ζωής πολλαπλασιάζονται και, βέβαια, η ανεργία αποτελεί το βασικό λόγο. Η πλειοψηφία των νοικοκυριών έχουν ένα τουλάχιστον μέλος που βρίσκεται ή υπήρξε στο σύντομο παρελθόν σε ανεργία. Το πολύπλοκο σύστημα στήριξης (8 είδη επιδομάτων) δεν απλοποιεί τη ζωή αυτών που το χρειάζονται αμέσως και, από την άποψη αυτήν, το κίνημα των ανέργων είναι ένα κίνημα για αξιοπρέπεια. Με αυτή την έννοια, νέοι που καίνε αυτοκίνητα ή άνεργοι που καταλαμβάνουν γραφεία

ανεργίας, οι αιτίες των κινημάτων είναι τελικά οι ίδιες: είναι η άρνηση ενός συστήματος που διαλέγει εν γνώση του να πετάξει στην εξαθλίωση ανθρώπους, την ίδια στιγμή που τα κέρδη των μεγάλων εταιρειών, που μόλις δημοσιεύτηκαν, δείχνουν μια πολύ έντονη αύξηση!

Ενάντια σε αυτή τη λογική διεξήχθη, στις 18 Μαρτίου, μια κινητοποίηση ανέργων και συνδικαλιστών ενάντια στη Renault, της οποίας ο διευθυντής ειδικεύεται στο χρηματιστηριακό τζόγο δισεκατομμυρίων φράγκων... χωρίς καν να πληρώνει φόρο περιουσίας!!! Ό,τι εξήγησαν όσοι κινητοποιήθηκαν είναι μια σαφής καταδίκη: «*Ποτέ δεν υπήρχε τόσο χρήμα, το χρηματιστήριο βρίσκεται σε έξαρση. Την ίδια στιγμή που 7 εκατομμύρια άτομα ζουν στη Γαλλία σε συνθήκες ανασφάλειας, το 1% των πιο πλούσιων νοικοκυριών κατέχει το 50% του πλούτου και 240 δισεκατομμύρια φράγκα εξαφανίστηκαν από το φορολογικό έλεγχο το 1996*».

Οργανωτικές δυσκολίες

Η αποφασιστικότητα τέτοιων πράξεων δεν πρέπει να μας κάνει να ξεχάσουμε τις δυσκολίες και όλες τις αναγκαίες προσπάθειες για την οικοδόμηση ενός κινήματος ανέργων. Η πρόσφατη επικαιρότητα -και ο γαλλικός τύπος το τόνισε- μας έδειξε πως οι δυσαρεστημένοι κυνηγοί μάζεψαν 300.000 στους δρόμους του Παρισιού, ενώ οι εθνικές διαδηλώσεις των ανέργων δεν συγκέντρωσαν πάνω από 40.000 άτομα!

Και όμως, η δυσκολία αυτή οργάνωσης και εμφανίσεων δεν εμπόδισε τη συνέχιση της κινητοποίησης που ξεκίνησε το Δεκέμβρη έως και σήμερα. Ο λόγος είναι ότι υπάρχει το συναίσθημα πως με τη δράση τους οι άνεργοι και οι συνδικαλιστές δεν ενεργούν μόνο για όλους τους ανέργους, αλλά και για όλο τον κόσμο, ενεργούς και άνεργους.

Η ουσιαστική δυσκολία ενός ακόμα πιο πλατιού κινήματος είναι πολιτικής υφής: ο λόγος της κυβερνητικής αριστεράς γύρω από τους οικονομικούς «νόμους» είναι ακριβώς ο ίδιος με της δεξιάς και, ακόμα και αν η εναλλακτική αριστερά αποκτά μεγαλύτερη φερεγγυότητα, ωστόσο παραμένει η διστακτικότητα για τις δυνατότητες εύρεσης της απαραίτητης πολιτικής διεξόδου.

Ένα κοινωνικό κίνημα που έρχεται από μακρυά

Όπως και να είναι αυτό, πρέπει να θυμίσουμε ότι το κίνημα αυτό προέρχεται από μια πολύ μακρυά προσπάθεια οργάνωσης. Από τις αρχές της δεκαετίας του '80 είχε ξεκινήσει η ιδέα ενός κινήματος ανέργων, αλλά τόσο ο προσανατολισμός του όσο και η συνδικαλιστική άρνηση είχαν εμποδίσει την ανάπτυξή του. Πράγμα που δεν είχε, βέβαια, εμποδίσει αρκετές συγκεκριμένες κάθε φορά ενέργειες.

Στις αρχές της δεκαετίας του '90, συγκεκριμενοποιήθηκε μια εθνική οργάνωση ενός κινήματος ενάντια στην ανεργία, με τη δημιουργία της AC! (Agir contre le chtmage = Δράση ενάντια στην ανεργία) από συνδικαλιστές και αγωνιστές των κοινωνικών κινημάτων. Η ιδέα ήταν ότι έπρεπε ταυτόχρονα και να διεκδικηθούν δικαιώματα για τους ανέργους (δωρεάν μετακινήσεις, πάγωμα των χρεών τους, αύξηση των επιδομάτων τους) και να προωθηθεί μια ανάμειξη ανέργων και ενεργών στις διεκδικήσεις για το 35-ωρο και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Η AC! έτσι κινητοποιήθηκε σε διάφορους χώρους: οργάνωση μιας εθνικής πορείας για την απασχόληση, έκδοση μπροσούρων με αναλύσεις, επιβολή προσλήψεων σε ορισμένες επιχειρήσεις. Αλλά πρέπει επίσης να θυμίσουμε το ρόλο, ίσως πιο παραδοσιακό, που έπαιξαν και άλλοι σύλλογοι ανέργων, καθώς και η CGT, τουλάχιστον στην περιοχή της Μασαλίας.

Βέβαια, το σημαντικό είναι να καταλάβουμε ότι υπήρξαν, και εξακολουθούν να υπάρχουν, ακόμα πιο πλατιές κινητοποιήσεις σε τοπικό επίπεδο ενάντια στον κοινωνικό αποκλεισμό και για να συνειδητοποιήσει ο άνεργος ότι παραμένει εργαζόμενος, χωρίς απασχόληση, και ότι σαν πολίτης έχει δικαίωμα στην εργασία. Ένα παράδειγμα μεταξύ άλλων: Στην περιοχή της Βρετάνης, δημιουργήθηκαν από έναν γνωστό συγγραφέα μια σειρά από εργαστήρια συγγραφής ειδικά για άνεργους. Αυτοί εξήγησαν όλοι τους πόσο σημαντικό ρόλο έπαιξε αυτή τους η δραστηριότητα στη συνειδητοποίηση που απέκτησαν για τα δικαιώματά τους.

Κυβέρνηση και συνδικάτα

Θα ήταν λάθος να ειπωθεί πως το κίνημα δεν πέτυχε τίποτα: ορισμένα κονδύλια άνοιξαν (1 δισεκατομμύριο φράγκα) και δόθηκαν επειγόντος και μερικά επιδόματα (500.000 ντοσιέ κατατέθηκαν μέσα σε 6 εβδομάδες). Μια επεξεργασία ξεκίνησε για την κοινωνική πρόνοια και το πέρασμα από την ανενεργό στην ενεργό ύπαρξη (ιδιαίτερα για να τεθεί ένα τέλος στην εκμετάλλευση των νέων)...

Αλλά στην καθημερινή πραγματικότητα, τα μέτρα που υιοθετήθηκαν δεν αλλάζουν και πολλά πράγματα. Από τη μια, επειδή η κατανομή της επιδότησης που υιοθετήθηκε αποτελεί απλώς μια μικρή ατομική βοήθεια. Από την άλλη, επειδή μια λύση διαρκείας στηρίζεται στην αλλαγή οικονομικής πολιτικής, πράγμα που αρνιέται πεισματικά η κυβέρνηση.

Από την άποψη αυτήν, το κίνημα των ανέργων έχει πολύ μεγάλη σαφήνεια: Απέναντι στα δώρα που έχουν ήδη δοθεί στην εργοδοσία, έναντι του 35-ωρου, και απέναντι στη θέλησή της να εμποδίσει τη μείωση του χρόνου εργασίας που προβλέπεται για το 2000, το κίνημα προωθεί την απαίτηση του 35-ωρου αμέσως. Όταν ο ηγέτης των εργοδοτών, Σεγιέρ, λέει ξενδιάντρωπα «*δεν μπορούμε να διεξάγουμε μάχες έχοντας την προσοχή μας στραμμένη στα μετόπισθεν του νοσοκομείου*», το κίνημα απαντάει: «*Επείγον, σημαίνει τώρα!*».

Και όλες οι συζητήσεις για τους αριθμούς του δημοσιονομικού ελλείμματος και την αναγκαία προσαρμογή στα κριτήρια του Μάαστριχτ δεν αλλάζουν τίποτα: δεν υπάρχει αποτελεσματική πολιτική που να μπορέσει να συμβιβάσει τις δύο αυτές λογικές.

Βλέπουμε, έτσι, την απόδειξη στην πράξη του τί σημαίνει ρεφορμισμός: μια κυβέρνηση αναγκασμένη από ένα αποφασισμένο κίνημα, που υποστηρίζεται από το 70% της κοινής γνώμης, να πάρει μέτρα..., αλλά που ταυτόχρονα αρνείται να βγει από το πλαίσιο που της έχει καθορίσει άμεσα το μεγάλο κεφάλαιο! Στο πλαίσιο αυτό, ο γαλλικός συνδικαλισμός, που είναι ήδη εξασθενημένος από τις δικές του διαιρέσεις, γνωρίζει μια νέα διαίρεση, που συνδέεται τη φορά αυτήν με την πολιτική ευθυγράμμιση στην κυβέρνηση και στην υπεργραφειοκρατική θέληση να αγνοηθεί η πραγματικότητα των ομαδοποιήσεων ενάντια στην ανεργία. Έτσι, απέναντι στη συμμαχία CFDT-Force Ouvriθre, οι οποίες θέλουν μεταξύ των άλλων να προφυλάξουν κυρίως τα συμφέροντά τους σαν διαχειρίστριες των κοινωνικών ταμείων, η CGT και η αντιπολίτευση της CFDT συμμετέχουν στο κίνημα δίπλα στις ομοσπονδίες SUD και FSU.

Επείγουσα ανάγκη για ανάπτυξη του κινήματος

Εάν η οικοδόμηση μιας εναλλακτικής πολιτικής αποτελεί ασφαλώς κεντρικό στόχο, η συγκεκριμενοποίησή της θα περάσει μέσα από την ικανότητα να αναπτυχθεί ένα κίνημα για τα δικαιώματα των ανέργων, το δικαίωμα στην απασχόληση και την αμφισβήτηση του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος (η προκλητική κατάληψη των παριζιάνικων εστιατορίων πολυτελείας ήταν ένα χάρμα οφθαλμών!). Και αυτό, ακριβώς εξαιτίας όλου του βομβαρδισμού για τις «*οικονομικές αναγκαιότητες*» πρέπει να γίνει σε ευρωπαϊκή κλίμακα: τί πιο ωραία απόδειξη από τους 50.000 διαδηλωτές στη Νάπολη (μέσα Μαρτίου) που απαιτούν δικαίωμα στην απασχόληση και καταγγέλλουν το ρόλο της μαφίας; Τα κινήματα που ξεκίνησαν στη Γερμανία ή στο Βέλγιο πρέπει να επεκταθούν, με ό,τι αυτό σημαίνει σαν οργανωτική προσπάθεια.

Και όπως διατυπώθηκε και στο πρόσφατο συνέδριο της LCR, η ενίσχυση αυτής της οικοδόμησης είναι βασικό καθήκον για τους επαναστάτες. Από την άποψη αυτήν, πέρα από τα καλά εκλογικά αποτελέσματα των δύο επαναστατικών οργανώσεων στην Γαλλία στις πρόσφατες περιφερειακές εκλογές, αυτό που χωρίζει την LCR από την Lutte Ouvriθre είναι ακριβώς αυτή η αναγκαία ανάμειξη στην οικοδόμηση των κοινωνικών κινημάτων.

Γιατί έτσι θα μπορέσει επίσης να αντικρουστεί αγωνιστικά και το ρατσιστικό δηλητήριο και η ανάπτυξη των φασιστικών οργανώσεων. Όπως και το Δεκέμβριο του 1995, τότε που ο Λε Πεν βρέθηκε τελείως εκτός παιχνιδιού από το ίδιο το κίνημα, κατηγορώντας στην αρχή όλους τους άνεργους για «*τεμπέληδες*» και κατόπιν «διορθώνοντας» τη θέση του λέγοντας ότι ενδιαφέρεται μόνο για τους «*γάλλους*» άνεργους! Μια τέτοια λογική στάση επιτρέπει συγκεκριμένα να δειχτεί η ταξική φύση του κινήματος αυτού, του οποίου ο föhrer κατοικεί σε έναν πύργο στην πλούσια περιφέρεια του Παρισιού...

Και αν, όπως το λέγαμε πιο πάνω, ο φόβος των εχόντων και κατεχόντων οδήγησε ένα τμήμα της δεξιάς να συνθηκολογήσει με τον Λε Πεν, για τους ίδιους λόγους και η φασιστική ηγεσία -ξεχνώντας για την ώρα τη θέση της «*ούτε δεξιά - ούτε αριστερά*»- προσφέρει τις υπηρεσίες της σε μια κοινή υπεράσπιση του κεφαλαίου, πράγμα που δεν θα είναι εξάλλου χωρίς επιπτώσεις για τα μέλη και τους ψηφοφόρους της.

Αλλά και από μόνα τους τα αποτελέσματα που πέτυχε τον Μάρτιο του 1998 το φασιστικό κόμμα δικαιολογούν την ανάγκη να ισχυροποιηθεί το κίνημα ενάντια στην ανεργία, μέσα από την ενότητα γάλλων-μεταναστών, έτσι όπως εκδηλώνεται τους τελευταίους αυτούς μήνες. Καθώς και να αναπτυχθεί και η ενότητα των κινημάτων, των συνδικάτων και των εργατικών κομμάτων.

Χρ. Ιωνάς

Επεξηγήσεις αρχικών:

Τα κύρια εργατικά συνδικάτα είναι οι τρεις μεγάλες συνομοσπονδίες, CGT (όπου επικρατεί το γαλλικό ΚΚ), CFDT και CGT-Force Ouvriθre. Σε αυτά μπορούν να προστεθούν οι ομοσπονδίες SUD, που προέρχονται από διαγραφές τους από την CFDT, καθώς και η FSU, που είναι η κύρια ομοσπονδία στους εκπαιδευτικούς.

Η LCR (Ligue Communiste Rıvolutionnaire) είναι το γαλλικό τμήμα της 4ης Διεθνούς. Η Lutte Ouvriθre είναι μια (γαλλικής ιδιομορφίας) τροτσκιστική οργάνωση με αρκετά μεγάλη απήχηση, κυρίως εκλογική, και συμμετοχή σε εργατικούς (αποκλειστικά) αγώνες.

ΟΙ ΔΙΚΟΙ ΜΑΣ

Γιώργος Βρασιβανόπουλος

(1924-1998)

Μέσα στο Φλεβάρη έφυγε ο Γιώργος Βρασιβανόπουλος, ο γνωστός για τον πολύ κόσμο ηθοποιός, ο αγωνιστής για τις αργίες της Δευτέρας στα θέατρα, ο σύντοφός μας στις ιδέες για το διεθνισμό, την επανάσταση, το σοσιαλισμό και την 4η Διεθνή. Σαν ύστατο χαιρετισμό, δημοσιεύουμε απόσπασμα από τις μνήμες του στη Μακρόνησο, όπου και πρωτοστάτησε στη δημιουργία θεατρικής ομάδας και ταυτόχρονα ήρθε σε στενότερη επαφή με τις ιδέες του Λέοντα Τρότσκυ.

«Θυμάμαι, κάποτε, στο "σύρμα", είχα μείνει 15 μέρες. Ποτέ δε μ'είχαν τιμωρήσει τόσο πολύ. Είχαν τους λόγους τους. Με κούρεψαν κιόλας με την ψιλή. Και μια μέρα ν'ανέβαινες απάνω σε κούρευαν. Μόνο που εμείς, σαν ηθοποιοί, είχαμε το προνόμιο να μην πειράζονται τα μαλλιά μας. Δεν είναι δυνατόν να παίζεις και νά'σαι κουρεμένος. Σκέψου να παρασταίνεις τη γυναίκα και νά'σαι γουλί! Μόνο που εκείνη την εποχή είχα φύγει από το θέατρο. Δεν γλύτωσα το κούρεμα. Κάθε μέρα στην πέτρα. Μια βραδυά που γύρισα, πτώμα, στο τσαντήρι ανακάλυψα ότι η αρβύλα μου στο μπρος μέρος είχε ξηλωθεί. Σκέφτηκα πως δεν θά'ταν κακή ιδέα να την ξηλώσω ως το τακούνι. Πώς να περπατήσεις έτσι; Την άλλη μέρα, στο προσκλητήριο, έδειξα στον δεσμοφύλακα την ξεπατωμένη μου αρβύλα. Χρειαζόταν τσαγγάρη. Εκείνος συμφώνησε, μόνο που μ'έστειλε στην πέτρα με τη μια αρβύλα!

Δεν ξέρω για ποιό λόγο, αλλά κουβαλούσα πέτρα μοναχός μου, με τη συνοδεία ενός αλφαμιτάκου. Ανέβαζα την πέτρα ως κάποιο σημείο, την κατέβαζα και πάλι την ξανανέβαζα και πάει λέγοντας. Και με ξυπόλητο το ένα πόδι δεν ήταν καθόλου ευχάριστα. Κι αυτό το βλαχάκι πίσω μου όλο και μού'δινε με τη ζωστήρα. Έκανε ζέστη. Σίγουρα, ούτε σ'εκείνον θά'κανε κέφι ν'ανεβοκατεβαίνει άσκοπα, μόνο και μόνο για να παρακολουθεί αν εκτελούσα σωστά το έργο που μου είχαν αναθέσει. Έμοιαζε με αγωγιάτη που καβάλα στο γαϊδούρι τού'δινε κάθε τόσο κι από μια, όχι δυνατή, αλλά έτσι, για να μην αποικοιμηθεί. Κι ο αλφαμιτάκος μου το ίδιο. Δεν μ'έδερνε με κακία. Μόνο για να μου θυμίζει ότι πρέπει να προχωράω. Το πόδι μου κόντευε να πληγιάσει. Κι εκείνο το "χάϊδεμα" της ζωστήρας ήταν τόσο εξευτελιστικό.

Ξαφνικά δεν άντεξα. Γύρισα απότομα και ήρθαμε φάτσα με φάτσα. Τα μάτια μου πρέπει να είχαν γεμίσει χολή. Εκείνος τρόμαξε. Έκανε δυο βήματα πίσω. Του είπα μέσα από τα σφιγμένα δόντια μου: "*Μη βαράς, ρε!*". Ένοιωσα ότι είχε χεστεί πάνω του. Ίσως φοβήθηκε πως θα τού'φερνα την πέτρα που κουβαλούσα κατακέφαλα. Τόλμησε μόνο και μου είπε ξέψυχα: "*Θα σε αναφέρω στη Διοίκηση*".

Τον κοίταξα για λίγο ακόμα και μετά του γύρισα τη ράχη και συνέχισα το ανέβασμα. Δεν τόλμησε να με ξαναγγίξει, μήτε και μού'πε πως θά'πρεπε ν'ανοίξω το βήμα μου.»

Απόσπασμα από το «*Σ'ένα νησάκι στο Αιγαίο*» του Γ.Βρασιβανόπουλου.

Γεωργία Δεληγιάννη-Αναστασιάδη

(1904-1998)

Ανήμερα στα γενέθλιά της έσβησε η παλιά μας συντρόφισσα, ήδη από τη δύσκολη μεσοπολεμική περίοδο, Γεωργία. Γνωστή ευρύτερα για το συγγραφικό και μεταφραστικό της έργο, με την τόση ευαισθησία απέναντι ιδιαίτερα στα παιδιά, η Γεωργία εντάχθηκε στο εργατικό και επαναστατικό κίνημα όταν ήρθε, προσφυγόπουλο, από τη Σμύρνη. Μαζί με το σύντροφό της Κώστα Αναστασιάδη, συμμετείχε στον αναβρασμό ιδεών και πράξεων των δεκαετιών αυτών που χάραξαν τη σύγχρονη ιστορία μας. Με ανοιχτό πνεύμα προς όλες τις πνευματικές κατευθύνσεις, με υπομονή και ανεκτικότητα απέναντι στα διάφορα ρεύματα του εργατικού κινήματος, η Γεωργία υπήρξε μέχρι το τέλος της άνθρωπος με τη βαθύτερη, επαναστατική, έννοια του όρου.

Στο πλευρό των Κοσσοβάρων !

Η προ πολλού αναμενόμενη έκρηξη του Κοσσυφοπέδιου είναι πια γεγονός. Εννιά χρόνια μετά την πραξικοπηματική κατάργηση από το καθεστώς Μιλόσεβιτς της συνταγματικά κατοχυρωμένης αυτονομίας της επαρχίας του Κοσσυφοπεδίου, το ίδιο καθεστώς και ο ίδιος πρόεδρός του θερίζουν τώρα τους καρπούς της βάρβαρης και τυχοδιωκτικής πολιτικής τους.

Η σημερινή κατάσταση είναι όμως εντελώς διαφορετική από εκείνη του μοιραίου 1989. Τότε η σερβική επίδειξη εθνικιστικής ισχύος στο Κόσσοβο σήμανε την αρχή του τέλους της ενιαίας Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας και άναψε το πράσινο φως στα μεγαλοϊδεάτικα πολεμικά σχέδια του Μιλόσεβιτς. Τώρα, όμως, την πρωτοβουλία των κινήσεων δεν την έχει πια το Βελιγράδι, αλλά οι οργανώσεις του Κοσσοβάρικου πληθυσμού. Η εξήγηση δεν είναι δύσκολη: στα εννιά χρόνια που πέρασαν από τότε, άλλαξαν τα πάντα. Αντί για τη Μεγάλη Σερβία που υποσχόταν, ο Μιλόσεβιτς προσέφερε στους συμπατριώτες του τη σημερινή συρρικνωμένη Σερβία της οικονομικής κατάρρευσης, της κοινωνικής αποσύνθεσης, της εθνικής ταπείνωσης και των ξερριζωμένων προσφύγων της Κράϊνα, της Σλαβονίας και της Βοσνίας.

Πολλά άλλαξαν όμως και για τους Κοσσοβάρους. Εννιά χρόνια παθητικής αντίστασης χωρίς κανένα απτό αποτέλεσμα, προκάλεσαν τέτοιες ανακατατάξεις που ανάγκασαν ακόμα και τον συμβιβαστικό Ρουγκόβα να τάσσεται τώρα υπέρ της ανεξαρτησίας, ενώ παράλληλα η ένοπλη αντίσταση του UcK (Απελευθερωτικό Μέτωπο του Κοσσόβο) κερδίζει την υποστήριξη της νεολαίας και των πιο ριζοσπαστικών Κοσσοβάρων.

Ο κύκλος κλείνει λοιπόν εκεί ακριβώς που άνοιξε: στο Κοσσυφοπέδιο του απάρτχαϊντ. Για εμάς, το μόνο πράγμα που μετράει είναι οι άνθρωποι με σάρκα και οστά και όχι η μυθοποιημένη ιστορία, οι γεωπολιτικές σκοπιμότητες ή η περί του “απαραβίαστου” των συνόρων εξωπραγματική φιλολογία. Με πυξίδα λοιπόν το ιερό και άνευ όρων δικαίωμα στην αυτοδιάθεση των καταπιεσμένων Κοσσοβάρων, η θέση μας είναι σαφής και κατηγορηματική: ναι, υποστηρίζουμε ανεπιφύλακτα τα θύματα και όχι τους θύτες. Ναι, υποστηρίζουμε άνευ όρων την προοπτική που θα επιλέξουν οι καταπιεσμένοι Κοσσοβάροι για το μέλλον τους.

Ωστόσο, αυτή η ξεκάθαρη υποστήριξη δεν σημαίνει και ότι αποσιωπούμε την πραγματικότητα, δηλαδή την ύπαρξη της σερβικής μειονότητας του Κοσσυφοπεδίου τα εθνικά, δημοκρατικά, θρησκευτικά και ανθρώπινα δικαιώματα της οποίας πρέπει να κατοχυρωθούν πλήρως προκειμένου να αποφευχθεί η διαιώνιση της εθνικής καταπίεσης και το άνοιγμα ενός νέου κύκλου αίματος.

Επίσης, αυτή η ξεκάθαρη υποστήριξη στον καταπιεσμένο αλβανικό πληθυσμό του Κοσσυφοπεδίου δεν σημαίνει ότι αγνοούμε πως μοναδική μακροπρόθεσμη και ρεαλιστική λύση τόσο του προβλήματός του, όσο και όλων των εθνικών προβλημάτων της Βαλκανικής είναι η αποστεγανοποίηση των συνόρων, η προστασία όλων των εθνικών και άλλων μειονοτήτων, η συναδέλφωση και ισότιμη συνεργασία όλων των βαλκανικών λαών. Μετά από αιώνες πολέμων, εθνικιστικής βίας και καταπίεσης, και κυρίως μετά από την τελευταία δεκαετία λουτρών αίματος στο όνομα του πιο αγριανθρωπικού σωβινισμού και μεγαλοϊδεατισμού, ναι έχει έλθει πια η ώρα για μια ριζικά διαφορετική προσέγγιση του βαλκανικού ζήτηματος. Στο κατώφλι της νέας χιλιετίας, μοναδική ρεαλιστική προοοπτική προβάλλει πια μόνον ο αγώνας για τη δημιουργία της Βαλκανικής Συνομοπονδίας που μπορεί και πρέπει να μετεξελιχθεί στη Σοσιαλιστική Ομοσπονδία των Βαλκανικών Λαών, για να μπορέσει να εξασφαλίσει την πλήρη και μόνιμη κατοχύρωση των εθνικών, θρησκευτικών, πολιτιστικών και δημοκρατικών δικαιωμάτων όλων των μειονοτήτων.

ΟΚΔΕ-*Σπάρτακος* *21 Μαρτίου 1998*